

**UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA**

DIPLOMSKO DELO

SAŠA RAKAR

UNIVERZA V LJUBLJANI
PEDAGOŠKA FAKULTETA
SPECIALNA IN REHABILITACIJSKA PEDAGOGIKA

Prostorska organizacija in timsko sodelovanje strokovnih skupin pri izvajanju dodatne strokovne pomoči v vrtcu

DIPLOMSKO DELO

Mentorica: dr. Majda Končar

Kandidatka: Saša Rakar

Ljubljana, junij 2012

ZAHVALA

Lepo se zahvaljujem mentorici dr. Majdi Končar za vse nasvete in strokovne napotke pri izdelavi diplomskega dela.

Velika zahvala gre moji družini, ki mi je omogočila študij, me spodbujala in mi vedno izkazovala podporo. Z njihovo pomočjo mi je uspelo priti do cilja.

Zahvaljujem se tudi svojim najbližjim in prijateljem za spodbudne besede in dodatno motivacijo.

Izveček:

Prvi del diplomske naloge predstavlja teoretični uvod, kjer sem opisala otroke s posebnimi potrebami v predšolskem obdobju, pomen zgodnje obravnave, izobraževanje teh otrok v predšolskem obdobju, postopek usmerjanja, pomen timskega sodelovanja, prilagoditve za izvajanje programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter samo dodatno strokovno pomoč.

Cilj diplomske naloge je bil ugotoviti, ali vrtec nudi dobro prostorsko organizacijo za izvajanje dodatne strokovne pomoči, kako člani strokovnega tima in starši izvajajo timski pristop ter kaj v praksi najbolj prispeva ali ovira dobro izvajanje dodatne strokovne pomoči.

Drugi del diplomske naloge predstavlja tri posamezne študije primerov v vrtcu in medsebojno primerjavo le teh. Pri vsakem primeru sem s pomočjo ocenjevanja zagotavljanja pogojev predstavila, kakšno je dejansko stanje prostorskih pogojev in timskega sodelovanja pri izvajanju dodatne strokovne pomoči.

Ugotovila sem, da prostorski pogoji za izvajanje dodatne strokovne pomoči v vrtcu niso vedno primerni in včasih ne zagotavljajo niti primerne svetlobe ali ogrevanja. Timsko sodelovanje se ne izvaja vedno tako, kot bi bilo to potrebno. Najbolj aktivni člani strokovnega tima so izvajalec dodatne strokovne pomoči, vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice, medtem ko starši v vseh fazah individualiziranega procesa niso vedno prisotni.

Ključne besede: dodatna strokovna pomoč, vrtec, timsko sodelovanje, prostorska organizacija, posebne potrebe.

Abstract:

The first part of my thesis presents theoretical introduction where I described children with special needs in preschool period, importance of early treatment, education of these children in preschool period, routing process, importance of team approach, adjustments for implementation of program with adapted execution and extra professional support and extra professional support itself.

The aim of this thesis was to determine if the kindergarten provides good interior conditions for implementation of extra professional support, how members of the professional team and parents implements team approach and what in practice helps or hinders the most proper implementation of extra professional support.

The second part of the thesis is representing three individual case studies in kindergarten and their mutual comparison. Using evaluation criteria of providing conditions in each case I presented what is the actual situation of providing interior conditions and team collaboration of extra professional support.

I have come to the conclusion that interior conditions for extra professional support are not always suitable and sometimes do not even provide suitable light or heating. Team collaboration is not always implemented as it should be. The most active members of the professional team are providers of extra professional support, preschool teachers and preschool teachers' assistants, while parents are not always present in all phases of individual program.

Key words: extra professional support, kindergarten, team collaboration, interior conditions, special needs.

KAZALO

1. UVOD	- 1 -
2. TEORETIČNA VSEBINA	- 3 -
2.1 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI.....	- 3 -
2.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKEM OBDOBJU	- 3 -
2.3 ZGODNJA OBRAVNAVA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	- 4 -
2.4 VKLJUČEVANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V VRTEC	- 5 -
2.5 PROGRAMI VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKEM OBDOBJU	- 6 -
2.5.1 PROGRAM ZA PREDŠOLSKE OTROKE S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO	- 6 -
2.5.2 PRILAGOJEN PROGRAM ZA PREDŠOLSKE OTROKE.....	- 7 -
2.6 USMERJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI.....	- 7 -
2.6.1 POSTOPEK USMERJANJA V PROGRAME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA.....	- 7 -
2.7 INDIVIDUALIZIRANI PROGRAM	- 9 -
2.8 TIMSKO SODELOVANJE.....	- 10 -
2.8.1 RAZISKAVA O TIMSKEM SODELOVANJU	- 10 -
2.8.2 USPEŠNO TIMSKO DELO	- 11 -
2.8.3 SODELOVANJE STARŠEV	- 13 -
2.8.4 SODELOVANJE SPECIALNEGA PEDAGOGA.....	- 14 -
2.8.5 SODELOVANJE UČITELJEV/VZGOJITELJEV	- 15 -
2.8.6 SODELOVANJE SVETOVALNE SLUŽBE.....	- 15 -
2.8.7 SODELOVANJE RAVNATELJA	- 16 -
2.8.8 SODELOVANJE DRUGIH STROKOVNIH DELAVCEV	- 17 -
2.9 PRILAGODITVE ZA IZVAJANJE PROGRAMA S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO.....	- 17 -
2.9.1 PROSTOR IN PRIPOMOČKI.....	- 18 -
2.9.2 PRIMEREN PROSTOR ZA INDIVIDUALNO OBRAVNAVO - MINIMALNI TEHNIČNI POGOJI	- 19 -
2.9.3 PRILAGODITVE ZA OTROKE Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU	- 21 -
2.9.4 PRILAGODITVE ZA SLEPE IN SLABOVIDNE OTROKE	- 21 -
2.9.5 PRILAGODITVE ZA GLUHE IN NAGLUŠNE OTROKE	- 22 -
2.9.6 PRILAGODITVE ZA OTROKE Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI.....	- 22 -
2.9.7 PRILAGODITVE ZA GIBALNO OVIRANE OTROKE.....	- 22 -
2.9.8 PRILAGODITVE ZA OTROKE Z MOTNJAMI VEDENJA IN OSEBNOSTI.....	- 23 -
2.9.9 PRILAGODITVE ZA DOLGOTRAJNO BOLNE OTROKE	- 23 -
2.10 DODATNA STROKOVNA POMOČ	- 24 -
2.10.1 ORGANIZACIJA DELA MOBILNE SLUŽBE	- 24 -
3. EMPIRIČNI DEL.....	- 27 -
3.1 OPREDELITEV PROBLEMA.....	- 27 -
3.2 CILJ RAZISKAVE.....	- 27 -
3.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	- 28 -
4. METODOLOGIJA.....	- 29 -
4.1 METODA	- 29 -
4.2 VZOREC	- 29 -

4.3	MERSKI INSTRUMENTARIJ	- 30 -
4.4	POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV	- 30 -
5.	REZULTATI IN INTERPRETACIJA.....	- 31 -
5.1	PROSTORSKA ORGANIZACIJA ENOT A, B IN C.....	- 31 -
5.1.1	INTERPRETACIJA PROSTORSKE ORGANIZACIJE ENOTE A	- 32 -
5.1.2	INTERPRETACIJA PROSTORSKE ORGANIZACIJE ENOTE B	- 34 -
5.1.3	INTERPRETACIJA PROSTORSKE ORGANIZACIJE ENOTE C	- 36 -
5.2	TIMSKO SODELOVANJE V ENOTAH A, B IN C.....	- 40 -
5.2.1	INTERPRETACIJA TIMSKEGA SODELOVANJA V ENOTI A	- 42 -
5.2.2	INTERPRETACIJA TIMSKEGA SODELOVANJA V ENOTI B.....	- 44 -
5.2.3	INTERPRETACIJA TIMSKEGA SODELOVANJA V ENOTI C.....	- 46 -
6.	ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA	- 49 -
6.1	ALI IMAJO ENOTE VRTCA ZA OBRAVNAVO OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI PRIMERNE PROSTORSKE POGOJE ZA IZVAJANJE DODATNE STROKOVNE POMOČI?	- 49 -
6.2	KAKO SE IZVAJA TIMSKI PRISTOP PRI PREVERJANJU IN OCENJEVANJU FUNKCIONIRANJA OTROKA TER NAČRTOVANJU, IZVAJANJU IN EVALVACIJI INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA?	- 52 -
6.3	KAJ PRISPEVA ALI OVIRA DOBRO IZVAJANJE DODATNE STROKOVNE POMOČI?	- 54 -
7.	ZAKLJUČEK	- 57 -
8.	LITERATURA	- 61 -

KAZALO TABEL

Tabela 1: Prostorska organizacija enot A, B in C.....	- 32 -
Tabela 2: Timsko sodelovanje v enotah A, B in C.....	- 41 -

1. UVOD

Dodatna strokovna pomoč se danes izvaja v različnih izobraževalnih ustanovah, med njimi tudi v vrtcu. Osebe s posebnimi potrebami, katerim Zavod Republike Slovenije za šolstvo izda odločbo o usmeritvi, so upravičene do določenega števila ur dodatne strokovne pomoči, ki jo izvajajo različni strokovnjaki (odvisno od potreb, ki jih oseba s posebnimi potrebami ima), in do nekaterih prilagoditev v samem procesu vzgoje in izobraževanja. Te prilagoditve temeljijo na zakonski podlagi in so prav tako odvisne od težav in posebnih potreb osebe, ki je usmerjena. Lahko so prostorske, časovne ali pa se nanašajo na samo izvajanje različnih dejavnosti. Da je lahko delo z otrokom, ki ima dodatno strokovno pomoč uspešno, je pomembno, da se prilagoditve upoštevajo, zagotovijo in izvajajo. Le tako so ustvarjeni dobri pogoji za uspešno delo in napredek otroka.

Z otrokom, ki potrebuje dodatno strokovno pomoč, pa se ne ukvarja le izvajalec te pomoči, vendar imajo pri njegovem izobraževanju in razvoju veliko vlogo tudi starši, učitelji/vzgojitelji, pomočniki vzgojiteljev, svetovalni delavci, vodstvo šole in drugi strokovni delavci, ki so v stiku z otrokom. Zato je pomembno, da vsi med seboj sodelujejo, si pomagajo, izmenjujejo mnenja in priporočila ter skupaj načrtujejo, izvajajo in evalvirajo delo z otrokom. Timsko delo ima dandanes v šolstvu veliko vlogo in velik pomen, se pa povsod ne izvaja tako, kot bi bilo to potrebno. Za tako obliko dela mora vsak član obvladati pravila timskega sodelovanja in jih v praksi upoštevati. Namreč, če se vsi člani določenih pravil ne držijo, potem timsko delo ni uspešno in izgubi svoj namen. Vsak od nas ve, da je delo z otrokom s posebnimi potrebami kompleksno in multidisciplinarno. Timsko delo pa nam omogoča, da združimo različne poglede in znanja ter tako izboljšamo pristop in delo z otrokom.

2. TEORETIČNA VSEBINA

2.1 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI

Po Zakonu o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011, v nadaljnjem besedilu: ZUOPP) so otroci s posebnimi potrebami otroci z motnjami v duševnem razvoju, slepi in slabovidni otroci, gluhi in naglušni otroci, otroci z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirani otroci, dolgotrajno bolni otroci, otroci s primanjkljaji na posameznih področjih učenja ter otroci s čustvenimi in vedenjskimi motnjami, ki potrebujejo prilagojeno izvajanje programov vzgoje in izobraževanja z dodatno strokovno pomočjo ali prilagojene programe vzgoje in izobraževanja oziroma posebne programe vzgoje in izobraževanja.

2.2 OTROCI S POSEBNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

Za primerno izvajanje vzgojno-izobraževalnega programa za otroke s posebnimi potrebami so strokovnim delavcem vrtca v pomoč Navodila h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (2003, v nadaljnjem besedilu: Navodila h kurikulu). Ta opisujejo načela predšolske vzgoje otrok s posebnimi potrebami, vlogo odraslih, priporočila vzgojiteljem in njihovim pomočnikom za sodelovanje s starši otrok s posebnimi potrebami, priporočljiva dodatna znanja za vzgojitelje in pomočnike, dodatno strokovno pomoč ter dopolnitve za delo z otroci iz različnih skupin otrok s posebnimi potrebami. Navodila h kurikulu opisujejo otroke z motnjami v duševnem razvoju, slepe in slabovidne otroke, gluhe in naglušne otroke, otroke z govorno-jezikovnimi motnjami, gibalno ovirane otroke ter otroke z motnjami vedenja in osebnosti.

Za otroka s posebnimi potrebami, ki je vključen v redno skupino vrtca, je pomembno, da ob ustrezni pomoči sodeluje pri vseh aktivnostih, se druži in aktivno sodeluje z drugimi otroki v in izven oddelka. Strokovnjaki, ki delajo z otrokom, se morajo naslanjati na otrokova močna področja in jih razvijati. Ob pozitivno ustvarjeni klimi v skupini in ustvarjanju enakovrednih pogojev za vse otroke ter ob pomoči pri vključevanju otroka s posebnimi potrebami med

vrstnike, pripomoremo k pozitivnem sprejetju otroka s posebnimi potrebami s strani drugih otrok.

2.3 ZGODNJA OBRAVNAVA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Zgodnja obravnava se začne pred vstopom otroka v vrtec ali šolo. Začne se že ob rojstvu otroka oziroma takrat, ko so pri otroku opažene določene motnje. Zgodnja obravnava je zelo pomembna zato, ker se v zgodnjem otroštvu začnejo razvijati različna razvojna področja: telesni razvoj, spoznavni razvoj, čustveno-osebnostni razvoj in socialni razvoj. Z zgodnjo obravnavo pa lahko na ta področja pomembno vplivamo, kar pripomore k hitrejši diagnostiki težav, pomoči strokovnjakov, preprečevanju/zmanjšanju sekundarnih motenj, normalizaciji obstoječe motnje. Zgodnja obravnava pa seveda ne vključuje samo otroka s posebnimi potrebami, vendar tudi družino, kateri strokovnjaki pomagajo in ji svetujejo. Vsaka obravnava bi morala biti sistematična in bi morala temeljiti na specifičnih potrebah tako otroka kot družine.

V Sloveniji na izvedbeni ravni še ni ustreznega, to je celostnega in učinkovitega sistema zgodnje obravnave, ki bi zajela vse skupine otrok s posebnimi potrebami. Zgodnja obravnava dojenčkov, malčkov in otrok v zgodnjem otroštvu (otrok od rojstva do šestega leta starosti) je utemeljena v sodobnih konceptih otroštva, ki v zgodnjih obdobjih še posebej izpostavljajo hitre količinske ter kakovostne spremembe v razvoju, povezane predvsem z nevrološkim razvojem in z bolj občutljivim ter natančnim prepoznavanjem bioloških in socialnih dejavnikov tveganega v razvoju. Malčki in otroci imajo pravico do celovitega pristopa zgodnje pomoči, ki malčkom in otrokom v zgodnjem otroštvu glede na njihove posebne vzgojno-izobraževalne potrebe omogoča pridobiti najbolj ustrezno strokovno pomoč, ki jo lahko zagotavljajo le različni strokovnjaki (Bela knjiga, 2011).

Zgodnja obravnava obsega različne pomoči neposredno otrokom in njihovim družinam: svetovanje, socialno pomoč, priložnostno varstvo, organizira preglede, ocene otroka in obravnave pri specialistih (zdravnikih, fizioterapevtu, logopedu, specialnemu pedagogu itd.) (prav tam).

2.4 VKLJUČEVANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V VRTEC

Vzgoja in izobraževanje otrok s posebnimi potrebami ima v Sloveniji več kot sto sedemdeset letno tradicijo. Prva specializirana šola za gluhe in naglušne otroke je nastala leta 1840 v Novi Gorici, prvi oddelki za otroke z motnjami v duševnem razvoju leta 1911 v Ljubljani, prva specializirana šola za slepe pa je bila ustanovljena leta 1919 prav tako v Ljubljani (Bela knjiga, 2011).

Vključevanje otrok s posebnimi potrebami v različne vzgojno-izobraževalne ustanove največkrat poimenujemo s pojmom »integracija«. V literaturi lahko najdemo veliko različnih definicij o integraciji, ena izmed njih je tudi naslednja:

»V vsakem primeru pa integracija pomeni vključevanje otrok s posebnimi potrebami v redno okolje, zagotavljanje ustreznih pogojev in načinov dela z njimi ter odnose medsebojnega sprejetja in spoštovanja. Posameznik bo integriran oz. vključen takrat, ko bo tudi sam prispeval k aktivnostim okolja« (Logar 2010).

Pri vključevanju otroka s posebnimi potrebami v vrtec ali druge vzgojno-izobraževalne ustanove, gre za dvosmeren in vzajemen proces. Oseba s posebnimi potrebami, ki je v ustanovo vključena ima možnost razvijati svoje sposobnosti na enak način kot vsi drugi, ostali pa se obenem učijo sprejemati, razumeti in deliti čas z osebo s posebnimi potrebami. Vse te pomembne izkušnje tako otroci lahko pridobijo že v predšolskem obdobju.

Kadar je v skupino vrtca vključen otrok s posebnimi potrebami, se normativ otrok v tej skupini zmanjša – to določa 37. člen Pravilnika o normativih in kadrovskih pogojih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje (2005). Otroke v tej skupini pa lahko na prihod otroka s posebnimi potrebami predhodno pripravimo in se o tem prej z njimi pogovorimo, preberemo pravljico na temo drugačnosti ali pa se igramo različne igre na to temo.

Tudi vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev se v tej situaciji srečajo z novimi izkušnjami, posebnostmi, včasih tudi s težavami. Njihova naloga je, da v zvezi s tem primerom sodelujejo tako s starši otroka s posebnimi potrebami, kot tudi z drugimi starši. Po Nemeč in Krajnc (2011) se tudi starši drugih otrok v oddelku učijo sprejemati drugačnost in odpravljati svoje predsodke.

2.5 PROGRAMI VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI V PREDŠOLSKEM OBDOBJU

ZUOPP (2011) opredeljuje, da vzgoja in izobraževanje predšolskih otrok s posebnimi potrebami poteka po:

- programu za predšolske otroke s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo,
- prilagojenem programu za predšolske otroke.

2.5.1 PROGRAM ZA PREDŠOLSKE OTROKE S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO

Program predšolske vzgoje s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo je najmanjša stopnja prilagajanja otrokom s posebnimi potrebami. To pomeni, da se uporablja splošni kurikulum za vrtce, prilagodi pa se izvajanje programa in zagotovi dodatno strokovno pomoč. Splošni kurikulum je sestavljen tako, da ga je mogoče prilagoditi tudi otrokom s posebnimi potrebami. Zasnovan je na načelih enakih možnosti in upošteva razlike med otroki, ki se jim zagotavlja optimalni razvoj (Opara, 2005).

Področja prilagoditev, ki jih za otroke iz različnih skupin otrok s posebnimi potrebami, predlagajo Navodila h kurikulumu (2003):

- časovne prilagoditve,
- prilagoditve prostora,
- prilagoditve izvajanja področij dejavnosti.

Vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev v sodelovanju z defektologom in/ali drugimi strokovnimi delavci prilagajajo program dela specifičnim potrebam otroka, realizirajo del individualiziranega programa in kontinuirano spremljajo otrokov napredek glede na raven dosežkov in stopnjo socializacije v oddelku. Delo v oddelku in zahteve, ki jih narekujejo posebne potrebe otroka usklajujejo tako, da ne rušijo odgovarjajočih nalog za celoten oddelek. Njihova naloga je, da s svojim odzivanjem na posameznega otroka in situacije ustvarjajo

emocionalno in socialno varno ozračje v oddelku, v katerem bodo lahko vsi otroci na svoj način izrazili sebe, svoje sposobnosti, zmožnosti in posebnosti (Navodila h kurikulu, 2003).

2.5.2 PRILAGOJEN PROGRAM ZA PREDŠOLSKE OTROKE

Za otroke s posebnimi potrebami, ki imajo izrazitejšje posebne potrebe in so v smislu vzgoje in izobraževanja zahtevnejši, je predviden prilagojen program za predšolske otroke. To pomeni, da se bo zanje moral pripraviti poseben kurikulum. Ker so to otroci z izrazitejšimi primanjkljaji, ovirami oziroma motnjami, je zanje splošni kurikulum za vrtce prezahteven. Prilagojen program bo moral vsebovati dejavnosti, standarde in cilje, ki bodo bolj elementarni in jih bodo lahko dosegali otroci z izrazitejšimi primanjkljaji, ovirami oziroma motnjami (Opara, 2005).

2.6 USMERJANJE OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI

Otroci s posebnimi potrebami imajo po Zakonu o vrtcih (2005) pravico do usmerjanja v različne vzgojno izobraževalne programe, prav tako pa imajo tudi pravico do individualiziranega programa vzgoje in izobraževanja (v nadaljnjem besedilu: individualizirani program), kar določa ZUOPP (2011) in predlagajo Navodila h kurikulu (2003).

2.6.1 POSTOPEK USMERJANJA V PROGRAME VZGOJE IN IZOBRAŽEVANJA

Postopek usmerjanja otrok s posebnimi potrebami v programe vzgoje in izobraževanja, ki ga ureja Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami (2006), ter posledično oblikovanje individualiziranega programa je proces, ki zajema več faz. Postopek bom opisala v nadaljevanju.

2.6.2 ZAHTEVA ZA UVEDBO POSTOPKA O USMERJANJU

Pisno zahtevo za uvedbo postopka o usmerjanju lahko podajo starši ali vrtci, šole, zdravstvene, socialne in druge inštitucije po predhodni seznanitvi staršev. Zahteva se poda na obrazcu (obr. 8,185), ki je predpisan z Uradnim listom Republike Slovenije, št. 23/07, in se vложи pri Zavodu Republike Slovenije za šolstvo, pristojni območni enoti.

Diagnostični postopek komisije za usmerjanje

23. člen ZUOPP (2011) določa, da komisije za usmerjanje pripravijo strokovno mnenje o usmeritvi otroka s posebnimi potrebami v program vzgoje in izobraževanja. Na podlagi tega zakona so komisije za usmerjanje imenovane glede na vrsto ovir, motenj in primanjkljajev v sestavi treh članov: specialni pedagog ustrezne smeri, psiholog in specialist pediater ali specialist pedopsihiater oziroma specialist šolske medicine, praviloma pa tisti, ki otroka obravnava z vidika njegovih posebnih potreb. V soglasju z uradno osebo, ki vodi postopek, v svoje delo vključi tudi specialista pedopsihiatra ali specialista fizikalne medicine in rehabilitacije ali okulista ali audiologa oziroma katerega koli specialista medicine, ki je ključen za ugotavljanje otrokovih posebnih potreb. S tem zakonom je tudi določeno, da si mora komisija za usmerjanje pred odločitvijo pridobiti pisno ali ustno mnenje otrokove vzgojiteljice oziroma vzgojitelja ali učiteljice oziroma učitelja.

Strokovno mnenje

Strokovno mnenje - obrazec je predpisan s Pravilnikom o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (2003) - komisija za usmerjanje oblikuje na podlagi lastnih ugotovitev, razgovora s starši otroka ter na podlagi pedagoške, specialno-pedagoške, socialne, psihološke, medicinske in druge dokumentacije, ki jo pridobi od ustreznih institucij. V okviru svoje strokovne pristojnosti otroka oceni vsak član komisije. Komisija nato timsko interdisciplinarno pripravi strokovno mnenje (Končar, 2003). V strokovnem mnenju se opredeli vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje ter se na podlagi ugotovljenih vzgojno-izobraževalnih potreb otroka poda predlog njegove usmeritve v ustrezen vzgojno-izobraževalni program (ZUOPP 2011, 27. člen).

Odločba o usmeritvi

30. člen ZUOPP (2011) določa, da na podlagi strokovnega mnenja Zavod Republike Slovenije za šolstvo izda odločbo o usmeritvi v program vzgoje in izobraževanja. Z odločbo se ugotovi ali je usmeritev potrebna ali ne. Zakon nadalje zahteva, da se primeru usmeritve otroka s posebnimi potrebami, z odločbo odloči o: vzgojno-izobraževalnih potrebah otroka, programu vzgoje in izobraževanja, v katerega se otroka usmerja, vzgojno-izobraževalnem zavodu, v katerega se bo otrok vključil, datumu vključitve v program ali vzgojno-izobraževalni zavod, obsegu, obliki ter izvajalcu posamezne oblike dodatne strokovne pomoči, pripomočkah, prostoru in opremi ter drugih pogojih, ki morajo biti zagotovljeni za vzgojo in izobraževanje, začasnem ali stalnem spremljevalcu, zmanjšanju števila otrok v oddelku glede na predpisane normative, roku preverjanja ustreznosti usmeritve, pravicah, za katere tako določa poseben zakon.

2.7 INDIVIDUALIZIRANI PROGRAM

Vzgojno-izobraževalni zavod oziroma socialnovarstveni zavod mora najkasneje v roku 30 dni po dokončnosti odločbe izdelati za otroka s posebnimi potrebami individualizirani program. Z individualiziranim programom se v programu s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo določi organizacija in izvedba dodatne strokovne pomoči za: premagovanje primanjkljajev, izvajanje svetovalnih storitev, izvajanje učne pomoči. Z individualiziranim programom dela se določijo: cilji in oblike dela na posameznih vzgojno-izobraževalnih področjih, strategije vključevanja otroka s posebnimi potrebami v skupino, potrebne prilagoditve pri preverjanju in ocenjevanju znanja, doseganju standardov in napredovanju, uporaba prilagojene in pomožne izobraževalne tehnologije, izvajanje fizične pomoči, izvajanje tolmačenja v slovenskem znakovnem jeziku, prehajanje med programi ter potrebne prilagoditve pri organizaciji, časovna razporeditev pouka, veščine za čim večjo samostojnost v življenju (prilagoditvene spretnosti) in načrt vključitve v zaposlitev. V pripravo in spremljanje individualiziranega programa morajo biti vključeni starši ter otrok s posebnimi potrebami, upošteva njegovo zrelost in starost. Individualiziran program je potrebno najmanj v vsakem vzgojno-izobraževalnem obdobju evalvirati in ga po potrebi spremeniti (ZUOPP 2011, 36. člen).

2.8 TIMSKO SODELOVANJE

Po 37. členu ZUOPP (2011) velja, da za pripravo in spremljanje izvajanja individualiziranega programa imenuje ravnatelj vzgojno-izobraževalnega zavoda oziroma direktor socialnovarstvenega zavoda strokovno skupino, ki jo sestavljajo strokovni delavci, ki bodo sodelovali pri izvajanju vzgojno-izobraževalnega programa. Delo skupine koordinira strokovni delavec zavoda. Po potrebi se skupina lahko razširi s strokovnimi delavci z drugih področij.

Zakon torej posredno določa, da je oblikovanje individualiziranega programa timsko in procesno. Ob upoštevanju zakonitosti in dinamike timskega dela, organizacijskih, materialnih in kadrovskih možnosti si strokovna skupina sama izbere vodjo tima. Tudi odgovornost za oblikovanje IP-ja je v vseh fazah timska. Vsak strokovnjak pa je v okviru svojih strokovnih kompetenc dolžan prispevati svoj delež v oblikovanju programa (Končar, 2003).

2.8.1 RAZISKAVA O TIMSKEM SODELOVANJU

Težave na področju timskega sodelovanja so v našem prostoru vsekakor prisotne, kar v svoji raziskavi ugotavljata tudi M. Končar, I. Žolgar (2010):

- S trditvijo, da je za IP odgovoren specialni pedagog se strinja 39,9 % staršev in 14,7 % učiteljev, 21,7 % učiteljev pa se s to trditvijo ne strinja, saj se čutijo soodgovorne.
- Starši želijo, da so za celoten proces v okviru IP-ja odgovorni tako učitelji kot specialni pedagogi.
- 64,4 % staršev se strinja z izjavo, da morajo biti vključeni v proces IP-ja, 4,7 % pa se jih z izjavo popolnoma ne strinja.
- 69,3 % staršev si želi sodelovati v procesu IP-ja, 19,8 % pa si tega ne želi.
- Samo 41,4 % učiteljev in 36 % specialnih pedagogov se popolnoma strinja, da bi morali biti starši vključeni v proces IP-ja.
- Večina učiteljev in specialnih pedagogov se strinja s trditvijo, da jim timsko delo vzame preveč časa, starši pa to močno zanikajo, saj so pripravljeni svojemu otroku posvetiti veliko časa.

Verjetno je, da učitelji in starši ne razumejo svoje vloge v timu in se zato počutijo manj kompetentne. Proces IP-ja bi morali voditi na način, ki bi spodbujal timsko delo, da bi lahko vsak član, v okviru svojih kompetenc, prispeval svoj delež k učinkovitemu procesu (Končar, Žolgar 2010).

Po M. Končar, I. Žolgar (2010) morajo strokovnjaki in starši individualizirani program (v nadaljevanju: IP) pripraviti skupaj. Pravita pa, da v praksi velikokrat ni tako, saj se zgodi, da:

- vsak strokovnjak pripravi in izvaja svoj IP,
- strokovnjaki pripravijo vsak svoj IP, nato jih združijo, vsak pa izvaja le svojega,
- specialni pedagog pripravi IP in učiteljem predlaga prilagoditve ter strategije poučevanja za osebe s posebnimi potrebami,
- v primeru, ko ustanova nima specialnega pedagoga, IP izvaja učitelj,
- vsako leto ima učenec isti IP,
- učitelji različnih predmetov pogosto pripravijo IP vsak posebej,
- starši niso aktivno vključeni v celoten proces in IP le podpišejo,
- timi nimajo ustreznih prostorov in kadrovskih pogojev za delo,
- odgovornost za IP in napredek otroka s posebnimi potrebami je preusmerjena na učitelja otroka, velikokrat na starše in v zelo malo primerih je odgovornost skupna vsem članom tima,
- zakonodaja pogosto ni spoštovana, ipd.

2.8.2 USPEŠNO TIMSKO DELO

Jovan (1987) v svoji knjigi navaja kakšne so zahteve posameznika za uspešno timsko delo:

- Vsak član tima mora biti prepričan v vrednost timskega dela in mora verjeti v sebe in svoje sposobnosti za delo v timu.
- Vsak član mora biti na razpolago timu in vsaki nalogi z vsemi svojimi močmi in sposobnostmi. To vključuje sposobnost sprejemanja in izmenjavanja mnenj z drugimi. Člani tima si morajo med seboj zaupati.

- Vsak član tima mora biti usposobljen za določeno strokovno področje, ker to znanje ustvarja občutek vrednosti in nas ob navzkrižju mnenj obvaruje pred kompleksom manjvrednosti in čustvenimi odzivi.
- Prizadevanja v timskem delu bodo uspešna samo takrat, ko problem, ki ga je potrebno razrešiti, razumejo vsi člani tima, to je, ko posameznik zna oceniti svoje prednosti in sposobnosti kolegov v timu in zna oceniti težave, ki jih imajo drugi (ko je potrebno kolegu svetovati ali ga podpreti).

Jovan (1987) pravi, da ima idealni tim naslednje lastnosti:

- v timu vlada delovno vzdušje, veliko se razpravlja in vsi člani tima sodelujejo v razpravi, ki temelji na nalogi tima,
- udeleženci med pogovorom poslušajo drug drugega, vsak predlog se ocenjuje in po možnosti sprejme,
- prisotne in razumne so razlike v mnenjih, nesoglasja se rešujejo,
- rešujejo se konflikti, prisotna je kritika, vendar se le ta ne razume kot osebni napad,
- pred začetkom naloge se razdelijo funkcije in naloge posameznikov. Pred določeno nalogo, se glede na znanje in sposobnosti določi vodstvo. Člani tima ne zlorablajo svoje moči za ugled. Na prvem mestu je vedno reševanje zastavljene naloge.

A. Polak (2007) navaja, da za visoko učinkovite time veljajo še naslednje značilnosti:

- jasni, pozitivno naravnani in operacionalizirani cilji oz. rezultati dela,
- pristna in odprta komunikacija med vsemi člani tima,
- zavedanje močnih in šibkih točk, možnosti in nevarnosti v timu,
- izoblikovan način spremljanja, nadzora in odpravljanja problemov,
- izoblikovani načini in postopki za spodbujanje učinkovitega dela,
- motiviranost vseh članov tima,
- čustvena varnost in ustvarjalnost,
- iniciativnost članov tima,
- občutek pripadnosti timu,
- poznavanje zunanjih zahtev do tima,
- poznavanje strokovnih načel delovanja tima,

- spoštovanje vodje in vodenja tima.

2.8.3 SODELOVANJE STARŠEV

M. Končar, I. Žolgar (2010) pravita, kako pomembna je vključitev staršev otroka s posebnimi potrebami kot enakovrednega člana tima z učitelji, specialnimi pedagogi in drugimi strokovnjaki, ki sodelujejo pri vzgoji in izobraževanju otroka. Prav tako poudarjata, da imajo starši pri tem najbolj pomembno vlogo, saj so lahko s svojimi informacijami v veliko pomoč strokovnjakom pri pripravi individualiziranega programa. Starši so tisti, ki najbolj poznajo svojega otroka, vedo, kako njihovi otroci funkcionirajo v domačem okolju, katera so njihova močna in šibka področja ter kakšne interese imajo. Za oceno otrokovega funkcioniranja moramo poznati pogled staršev na otrokove zmožnosti in težave, njihov odnos do otrokovega izobraževanja, njihova pričakovanja in želje ter kako in koliko so pripravljeni in zmožni sodelovati pri celotnem procesu individualiziranega programa.

Navodila h kurikulu (2003) v zvezi s starši pravijo, kako pomembno je, da imajo vsi strokovni delavci korekten in strokoven odnos do njih. Vsak jih seznanja z otrokovim napredkom in morebitnimi težavami s svojega področja. Skupni pogovori so namenjeni celovitejšim analizam. Strokovni delavci prisluhnejo staršem, upoštevajo njihove izkušnje z otrokom pri zdravljenju, vzgoji in v vsakdanjem življenju. Starši predšolskih otrok s posebnimi potrebami se učijo sprejemati otroka takšnega kot je in se učijo živeti z njim. Defektolog, ki obravnava otroka, starše aktivno vključuje v oblikovanje individualiziranega programa, k spremljanju otrokovega napredka in jim svetuje o postopkih dela z otrokom. Defektolog skupaj s starši odkriva otrokova področja, na katerih je otrok uspešen, njegove težave in ovire in s tem vpliva na oblikovanje realnih pričakovanj do otrok in strokovnih delavcev. Starši in drugi člani družine imajo različen odnos do otroka s posebnimi potrebami. Potrebno jim je ponuditi različne oblike izobraževanja in svetovanja, ki jih izvajajo strokovni in svetovalni delavci vrtca, zunanji strokovnjaki in specializirane ustanove. Dobro informirani starši bodo lažje opravljali svojo osnovno in nenadomestljivo vlogo starševstva, strokovno delo pa bodo zaupali strokovnjakom.

Da bi bili starši pri oblikovanju IP v pomoč, morajo biti za aktivno sodelovanje pripravljeni. Vsekakor je pomembno, da so starši seznanjeni z otrokovimi pravicami in dolžnostmi, z

organizacijo vzgoje in izobraževanja, s standardi in normativi, z materialnimi ter s kadrovskimi možnostmi v določenem okolju. Seznanjeni naj bodo z možnimi težavami, ki lahko nastopijo v okviru vzgoje in izobraževanja, in s tem, kakšne pomoči so predvidene v okviru zakonodaje ter kakšne so možnosti ter postopki za uresničevanje le-teh. Tako se bo gradilo zaupanje v strokovnjake, saj bodo različne pomoči otroku predstavljene kot ponudba, do katere ima otrok pravico in ne kot vsiljena zahteva vrtca (šole ali zavoda) v trenutku, ko nastopijo težave. Pomembno je, da si strokovni delavci pridobijo zaupanje staršev, da bodo naredili skupaj z njimi vse potrebne korake za uspešno napredovanje njihovega otroka. Za uspešno sodelovanje pa je nadalje pomembno, da starši spoznajo pomen oblikovanja IP. Pred sestankom tima starše opozorimo, o čem se bomo na sestanku pogovarjali, s katerimi podatki o otroku lahko pri oblikovanju IP pomagajo. Nadalje je pomembno, da starše seznanimo tudi z načinom spremljanja napredka otroka, vodenja dokumentacije, da se dogovorimo o medsebojnem sodelovanju in obveščanju (Končar, 2003).

2.8.4 SODELOVANJE SPECIALNEGA PEDAGOGA

V okviru študija specialni pedagog pridobi največ interdisciplinarnih znanj za učinkovito oblikovanje individualiziranega programa in ima tako v timu strokovnjakov pomembno vlogo (Končar, 2003).

V Navodilih h kurikulumu (2003) piše, da defektolog in/ali drugi strokovnjak dela neposredno z otrokom v oddelku ali/in individualno - odvisno od otrokovih potreb, težav in motenj. Defektolog ustrezne smeri je član strokovnega tima in hkrati povezovalac med posameznimi strokovnjaki, vodstvom vrtca, starši in otrokom. Koordinira sodelovanje med vrtcem, izobraževalnimi in zdravstvenimi zavodi, invalidskimi združenji, društvi in drugimi, ki lahko nudijo ustrezno pomoč pri reševanju problematike otroka s posebnimi potrebami. Izdela defektološko diagnostiko in sodeluje pri pripravi individualiziranega programa. Z vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev, ki delajo v oddelku, v katerega je vključen otrok s posebnimi potrebami, sodeluje preko medsebojnega informiranja, sodelovanja pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji programa za otroka in za starše oziroma za otrokovo družino. Vzgojiteljem, pomočnikom vzgojiteljev in staršem nudi strokovno pomoč in svetovanje. Pomembna naloga defektologa in/ali drugega strokovnjaka je priprava in realizacija programa dela s starši

oziroma z otrokovo družino. Poleg informativnih in svetovalnih programov organizira in izvaja tudi usposabljanje staršev in po potrebi usposabljanje drugih družinskih članov za skupno bivanje v družini. Sodeluje z vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev pri informiranju staršev drugih otrok v vrtcu.

2.8.5 SODELOVANJE UČITELJEV/VZGOJITELJEV

Učitelji, vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev so tisti, ki imajo v procesu vzgoje in izobraževanja največ stika z otroki. Prav zato je pomembno, da tudi oni sodelujejo pri načrtovanju, izvajanju in evalvaciji individualiziranega programa.

Po principu timskega dela sodelujejo pri večini nalog za otroka s posebnimi potrebami, ki je vključen v skupino, in ob tem nosijo polno poklicno in osebno odgovornost. Zato potrebujejo vso strokovno podporo, tako specialnih pedagogov/defektologov in drugih strokovnih delavcev, ki delajo z otrokom, kakor tudi različnih zunanjih sodelavcev, svetovalne službe vrtca, vodstvenih delavcev in ravnatelja vrtca. Vzgojitelji in pomočniki vzgojiteljev v sodelovanju z defektologom in/ali drugimi strokovnimi delavci prilagajajo program dela specifičnim potrebam otroka, realizirajo del individualiziranega programa in kontinuirano spremljajo otrokov napredek (Navodila h kurikulu, 2003).

2.8.6 SODELOVANJE SVETOVALNE SLUŽBE

Svetovalni delavci usklajujejo dejavnosti pri načrtovanju, izvajanju in vrednotenju predšolskih programov za otroke s posebnimi potrebami. V skladu s strokovno usposobljenostjo otroku in njegovi družini nudijo neposredno pomoč (Navodila h kurikulu, 2003).

2.8.7 SODELOVANJE RAVNATELJA

37. člen ZUOPP (2011) določa, da ravnatelj ali direktor zavoda imenuje strokovno skupino za pripravo, spremljanje in izvajanje individualiziranega programa.

V Navodilih h kurikulumu (2003) piše, da so ravnatelji vrtcev v procesu prilagojenega izvajanja kurikulumuma za otroke s posebnimi potrebami zelo pomembni. Z razumevanjem in pozitivno naravnostjo morajo pomagati pri iskanju možnosti in poti za čim bolj kakovostno vzgojo otrok s posebnimi potrebami.

49. člen Zakona o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja pa določa, da je ravnatelj pedagoški vodja in poslovodni organ javnega vrtca oziroma šole in med drugim opravlja tudi naslednje naloge:

- organizira, načrtuje in vodi delo vrtca oziroma šole,
- pripravlja program razvoja vrtca oziroma šole,
- pripravlja predlog letnega delovnega načrta in je odgovoren za njegovo izvedbo,
- je odgovoren za uresničevanje pravic otrok
- vodi delo vzgojiteljskega, učiteljskega in predavateljskega zbora,
- spodbuja strokovno izobraževanje in izpopolnjevanje strokovnih delavcev,
- prisostvuje pri vzgojno-izobraževalnem delu vzgojiteljev oziroma učiteljev, spremlja njihovo delo in jim svetuje,
- spremlja delo svetovalne službe,
- skrbi za sodelovanje zavoda s starši
- odloča o vzgojnih ukrepih,
- zastopa in predstavlja vrtec oziroma šolo in je odgovoren za zakonitost dela,
- skrbi za sodelovanje šole s šolsko zdravstveno službo in
- opravlja druge naloge v skladu z zakoni in drugimi predpisi.

2.8.8 SODELOVANJE DRUGIH STROKOVNIH DELAVCEV

V primeru, da z otrokom, za katerega se pripravlja individualizirani program, sodelujejo tudi drugi strokovnjaki iz zunanjih ustanov, je dobro, da se tudi ti priključijo strokovnemu timu za načrtovanje, izvajanje in evalvacijo individualiziranega programa.

2.9 PRILAGODITVE ZA IZVAJANJE PROGRAMA S PRILAGOJENIM IZVAJANJEM IN DODATNO STROKOVNO POMOČJO

Bistvene značilnosti otrok s posebnimi potrebami so, da potrebujejo prilagoditve in/ali pomoč pri vzgoji in izobraževanju. Normativne podlage za prilagoditve izvajanja programov daje Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (Opara, 2005).

7. člen ZUOPP (2011) določa, da se otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za predšolske otroke, glede na vrsto posebnih potreb lahko prilagodi organizacija in način izvajanja programa za predšolske otroke ter zagotovi dodatna strokovna pomoč.

Opara B. (2005) piše, da pod prilagajanje organizacije štejemo zmanjševanje števila otrok v skupini, kar je pomembno za prilagajanje dela otroku s posebnimi potrebami. Prilagoditev organizacije in zagotavljanje uporabe pripomočkov, ki jih potrebujejo otroci s posebnimi potrebami, je marsikdaj prvi pogoj, da ti otroci sploh lahko sodelujejo v procesu vzgoje in izobraževanja. Za nekatere otroke s posebnimi potrebami je pomembno, da prilagodimo obremenitve, pravilno odmerimo odmore in počitek ali delo razdelimo v več faz.

Pri preverjanju in ocenjevanju znanja je pomembno, da otroku zagotovimo pripomočke, ki jih potrebuje oziroma mu omogočajo, da pokaže svoje znanje in spretnosti.

2.9.1 PROSTOR IN PRIPOMOČKI

V tem delu se bom osredotočila predvsem na prilagoditve prostora in pripomočkov za izvajanje dodatne strokovne pomoči, ki je ena izmed glavnih tem empiričnega dela diplomske naloge.

Uradni dokumenti, ki določajo prilagoditve prostora in pripomočkov:

- *4. člen ZUOPP (2011)* določa, da je eden izmed ciljev in načel vzgoje in izobraževanja zagotovitev ustreznih pogojev, ki omogočajo optimalen razvoj posameznega otroka.
- *10. člen ZUOPP (2011)* določa, da je otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v programe za predšolske otroke in izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo ter v prilagojene programe, potrebno prilagoditi prostor in pripomočke, v skladu z navodili za prilagojeno izvajanje programov in v skladu s prilagojenimi programi, ki jih sprejme oziroma določi pristojni strokovni svet.
- *Kurikulum za vrtce (2007)*:
 - *Načelo spoštovanja zasebnosti in intimnosti* določa organizacijo prostora in časa, ki otroku omogoča umik od skupinske rutine oz. izražanje individualnosti pri različnih dejavnostih.
 - *Načelo pogojev za uvedbo novega kurikula* določa, da je pri vključevanju otrok s posebnimi potrebami v različne programe v vrtcu potrebno zagotoviti vse potrebne pogoje (kadrovske, opremo ipd.).
- *Navodila h kurikulu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami (2003)*.

Otroku s posebnimi potrebami mora biti v vrtcu omogočen dostop do raznovrstne ponudbe materialov in sredstev tako, da bo lahko izbiral dejavnosti in načine, imel možnost izbire ožje ali širše igralne skupine, po potrebi pa tudi umika v zasebnost, da bo dosegal uspehe in osebne potrditve (Navodila h kurikulu, 2003).

Prostorske prilagoditve so zelo individualne in upoštevajo posameznikove posebne potrebe (Opara, 2005).

Raziskave kažejo, da imajo nekatere ustanove težave z zagotavljanjem ustreznih pogojev. V Beli knjigi (2011) piše, da redne šole, ki jih obiskujejo osebe s posebnimi potrebami, pogosto ne zadostijo pogojem za ustrezno oblikovanje šolskega okolja, ki ga zahteva posamezna skupina otrok s posebnimi potrebami. Tudi empirična raziskava, kjer so učitelje in ravnatelje vprašali, kako dobri prostorski pogoji so na šoli za izvajanje programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za posamezne skupine oseb s posebnimi potrebami, je pokazala, da pogoji niso najboljši. Podobno so jih vprašali, kaj menijo o kakovosti opreme za izvajanje programa s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo. Več kot polovica učiteljev in ravnateljev je menila, da so oprema in/ali pogoji za slepe in slabovidne ter gluhe in naglušne nezadostni oz. slabi. Prav tako mnenje pa je o opremi in/ali pogojih za gibalno ovirane otroke imelo 38,7 % učiteljev in 32,8 % ravnateljev.

Logar D. (2010) ugotavlja, da je primerna izvedba dejavnosti, v primeru, ko je otrok s posebnimi potrebami vključen v redno skupini vrtca, velikokrat odvisna od dobre volje in iznajdljivosti strokovnih delavk, saj nastajajo težave ob zagotavljanju ustreznih pogojev (npr.: prostor za individualno pomoč) in pri specifični opremi.

Prav podobne težave z zagotavljanjem primerne prostora za individualno obravnavo in opreme sem med izvajanje dodatne strokovne pomoči v vrtcu XY zasledila tudi sama. Velik problem nastane, ko tak prostor ne more služiti namenu, katerega naj bi imela dodatna strokovna pomoč. Težko je izvajati zastavljen individualizirani program, ko imaš na voljo prostor v velikosti slabih 4 m² ne-to površine, brez možnosti zračenja in ogrevanja. Za lažjo predstavo o tem, kako naj bi izgledal primeren prostor za učenje, otrokov razvoj in izvajanje individualnih obravnav, bom predstavila nekaj zahtev, ki jih v zvezi s tem določa Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2010).

2.9.2 PRIMEREN PROSTOR ZA INDIVIDUALNO OBRAVNAVO - MINIMALNI TEHNIČNI POGOJI

18. člen Pravilnika o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2010) določa, da je eden izmed skupnih prostorov za otroke v vrtcu tudi prostor za individualno delo z otroki, ki potrebujejo svetovanje ali pomoč.

V nadaljevanju tega pravilnika 26. člen pravi, da mora biti prostor za individualno delo z otroki, ki potrebujejo svetovanje ali pomoč, v bližini igralnic in imeti najmanj 8 m² ne-to površine. Imeti mora direktno, zadostno in naravno osvetlitev ter zračenje. Prostor mora biti izoliran pred hrupom. V enoti vrtca se lahko za ta namen uporablja prostor vodje enote.

32. člen omenjenega pravilnika zahteva, da morajo biti prostori, v katerih potekajo vzgojne dejavnosti za otroke, urejeni tako, da dajejo otrokom dovolj možnosti za načrtovane in spontane skupne, skupinske in individualne dejavnosti. Vsak otrok mora imeti možnost za umik v zasebnost in za miren počitek.

V 34. členu istega pravilnika zasledimo pogoje o opremljenosti igralnice in dodatnih prostorov za dejavnost otrok, po katerem morajo v igralnici in dodatnem prostoru biti:

- mize in stoli, oprema za počitek,
- odprte police za igrače, knjige in otroške izdelke v dosegu otrok,
- elementi za oblikovanje prostora (police, pregrade, elementi za oblikovanje kotičkov),
- stenski panoji,
- ogledalo (veliko približno 120 cm x 50 cm), varno pritrjeno na steno 10 cm nad tlemi,
- miza in stol za vzgojiteljico,
- omara za vzgojna sredstva in material za sprotno uporabo.

38. člen Pravilnika o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2010) določa, da so v prostoru za individualno delo z otroki, ki potrebujejo svetovanje ali pomoč, miza z dvema stoloma za odrasle, miza in stoli za delo z otroki, omara za vzgojne ter specialne pripomočke in sredstva, odprte police za otroške knjige in igrače, blazina za vaje na tleh, umivalnik za otroke, stenska omara za higienske pripomočke, ogledalo in dva električna priključka.

Vsi prostori, v katerih se opravlja vzgojna dejavnost za otroke ter prostori, v katerih opravljajo svoje delo zaposleni vrtca, morajo imeti naravno svetlobo. Okenske odprtine v igralnici ne smejo biti manjše od 1/5 površine tal. To določa 49. člen Pravilnika o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca (2010).

50. člen zgoraj omenjenega pravilnika pravi, da morajo biti prostori za otroke enakomerno ogrevani, in sicer na 20 stopinj C v prostorih za otroke.

2.9.3 PRILAGODITVE ZA OTROKE Z MOTNJAMI V DUŠEVNEM RAZVOJU

Navodila h kurikulu (2003) določajo, da je za otroke z motnjami v duševnem razvoju pomembna fleksibilnost pri oblikovanju prostora. Zagotoviti jim moramo dovolj osebnega prostora, da ga vrstniki preveč ne vznemirjajo. Prostor je potrebno oblikovati na tak način, da lahko ob dejavnostih, ki potekajo v oddelku, sočasno poteka tudi individualno delo. Nekateri pa, ravno nasprotno, potrebujejo mirnejši prostor, kjer so lahko z defektologom sami, da lahko pokažejo, kaj znajo in zmorejo, brez nenehnega tekmovanja z vrstniki. Z vidika individualnih potreb in izhajajoč iz načela o zagotavljanju enakovrednih pogojev za otrokov optimalni razvoj, morajo biti v vrtcu zagotovljene možnosti, da strokovni delavci, ki imajo v oddelku vključenega otroka z motnjami v duševnem razvoju, v dogovoru z defektologom in drugimi strokovnjaki predlagajo oziroma priskrbijo didaktična sredstva in individualne pripomočke, ki jih ta otrok potrebuje.

2.9.4 PRILAGODITVE ZA SLEPE IN SLABOVIDNE OTROKE

Oprema igralnice mora imeti zaščitene robove, igrače na smejo imeti ostrih robov. Slep otrok mora vedeti, kje v prostoru se kaj nahaja. Igrače in didaktični materiali naj bodo vedno na znanem, dogovorjenem mestu, vrata na hodnih ne smejo ostajati odprta, na poteh, kjer se slep otrok giblje, ne sme biti predmetov. Predmeti in igrače v igralnici naj bodo dlje časa na stalnem mestu. V prostoru, kjer se giba slep ali slaboviden otrok, so za orientacijo primerne tipne oznake. Pomembna je primerna osvetlitev vseh prostorov, ki jih uporablja slaboviden ali slep otrok. Otroku se ponudijo zvočne igrače (žoge, baloni v katerih je npr. zvonček, riž, ...), igrače, ki jih otrok potiska pred seboj (vozički, samokolnice, ...), tricikel, skiro, kolo, kotalke, rolke, slabovidnim otrokom pa tudi igrače intenzivnih in kontrastnih barv (Navodila h kurikulu, 2003).

2.9.5 PRILAGODITVE ZA GLUHE IN NAGLUŠNE OTROKE

Gluh ali naglušen otrok posluša s pomočjo tehničnih pomagal. Za dobro poslušanje s slušnim aparatom so pomembne akustične razmere v prostoru, v katerem se otrok nahaja. Koristen zvok mora presegati hrup okolja za 15 do 20 dB in biti frekvenčno optimalen, ker sicer govor posameznika ne izstopa več iz akustičnega ozadja. Igralnica v vrtcu in velikost oddelka, morata ustrezati temu pogoju. Za individualno strokovno obravnavo otroka je pogosto potreben tudi ustrezen poseben prostor. Uporabljajo veliko vizualnih pripomočkov, kot so naravni material, lutke, slike, fotografije, slikanice, avdiovizualni mediji, računalnik in podobno (Navodila h kurikulu, 2003).

2.9.6 PRILAGODITVE ZA OTROKE Z GOVORNO-JEZIKOVNIMI MOTNJAMI

Po Navodilih h kurikulu (2003), je za otroke z govorno-jezikovnimi motnjami potrebno zagotoviti možnost izvajanja individualne obravnave v igralnici in po potrebi v ločenem prostoru za individualno strokovno delo z otrokom in njegovimi starši.

2.9.7 PRILAGODITVE ZA GIBALNO OVIRANE OTROKE

Navodila h kurikulu (2003) določajo, da je za gibalno ovirane otroke potrebno zagotoviti ustrezen in varen dostop do vrtca in iz njega brez arhitektonskih ovir, ki bi onemogočile dovoz z avtomobilom. Odstraniti je potrebno ovire in otroku omogočiti nemoteno mobilnost v igralnici, sanitarijah, na hodniku, v garderobi ter dostop do drugih prostorov v vrtcu (druge igralnice, knjižnica, igralni kotički, telovadnica, ...). Sanitarije in prostor za osebno higieno je potrebno prilagoditi tako, da bo otrok lahko vse, kar zmore opravil sam in da bo dovolj prostora tudi za pomoč odrasle osebe (višina umivalnika, ogledala, previjalna miza, WC školjka, oprijemala, ...). Gibalno oviran otrok potrebuje prilagojen delovni prostor, ki ga omogoča posebna oprema (miza in stol z možnostjo nastavitve in prilagoditve delovne ploskve, jedilni pribor, pisala, ... veliko stensko ogledalo, ...), ortopedske pripomočke (invalidski voziček, prilagojen tricikel, hodulje ali opornice, stezniki, električni stimulatorji, ...) in prilagojen didaktični material. Zagotoviti je potrebno možnost izvajanja individualne

obravnave v igralnici in po potrebi v ločenem prostoru. Veliko gibalnih aktivnosti zato zahteva prilagoditve načina izvajanja, prostora in pripomočkov, ki jih predlagajo ustrezni strokovnjaki. Potrebno je predvideti prostor, kjer bo imel otrok dovolj možnosti za igro in raziskovanje tako v igralnici - dostop do raziskovalnih kotičkov in doseg materialov - kot na prostem. Prehodi do zunanjih igral, do peskovnika, do vode, ... morajo biti dostopni in varni.

Po ZUOPP (2011) se za nudenje fizične pomoči gibalno oviranim otrokom lahko dodeli tudi spremljevalec.

2.9.8 PRILAGODITVE ZA OTROKE Z MOTNJAMI VEDENJA IN OSEBNOSTI

Prostorske in časovne prilagoditve za otroke z motnjami vedenja in osebnosti praviloma niso potrebne, razen predvidevanja, da nekateri otroci pogosteje in hitreje uporabljajo stvari na nepredvidljiv, neobičajen način, zaradi česar lahko pride do poškodb, uhajanja, neupoštevanja pravil v neznanih in potencialno nevarnih situacijah kot je cesta in podobno (Navodila h kurikulu, 2003).

2.9.9 PRILAGODITVE ZA DOLGOTRAJNO BOLNE OTROKE

Prilagoditev za dolgotrajno bolne otroke Navodila h kurikulu (2003) ne določajo. Po Navodilih za izobraževalne programe s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za devetletno osnovno šolo (2003) je nekaterim učencem, ki jim je dolgotrajna bolezen povzročila tudi gibalno oviranost, potrebno pouk organizirati tako, da njihove težave ne bodo onemogočale oz. preprečevale šolskega dela. To določbo vsekakor moramo upoštevati tudi pri vzgojno-izobraževalnem delu z otroki v vrtcu.

Opara B. (2005) prav tako pravi, da določene prilagoditve potrebujejo tudi drugi otroci s posebnimi potrebami. Meni pa, da dolgotrajno bolni otroci praviloma ne potrebujejo posebnih didaktičnih pripomočkov.

2.10 DODATNA STROKOVNA POMOČ

8. člen ZUOPP (2011) pravi, da so do dodatne strokovne pomoči (v nadaljevanju: DSP) upravičeni otroci s posebnimi potrebami, ki so vključeni v izobraževalni program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo.

DSP se v vrtcu izvaja med časom, ko je otrok v vrtcu, najbolje v času med zajtrkom in kosilom. DSP se otroku nudi v skupini ali izven nje, če je le to potrebno. Izvajalec DSP otroka usmerja in spodbuja k razvoju različnih spretnosti in veščin. Pri tem se otrok ne sme čutiti oviranega ali obremenjenega. Pri dejavnostih se otroku s posebnimi potrebami lahko, če je to primerno, pridružijo tudi drugi otroci.

2.10.1 ORGANIZACIJA DELA MOBILNE SLUŽBE

Mobilna služba predstavlja delo specialnega pedagoga oziroma izvajalca dodatne strokovne pomoči (v nadaljevanju: izvajalec DSP) na terenu. To pomeni, da izvajalec nudi dodatno strokovno pomoč v različnih ustanovah ali različnih enotah ustanove. Tako lahko v enem dnevu izvaja DSP v različnih enotah. Iz izkušenj vem, da se v takem primeru v enotah vrtca pojavljajo težave predvsem pri zagotavljanju didaktičnega materiala ali prostora za njegovo shranjevanje. Ker le ta izvajalcu v vsaki enoti ni na razpolago, mora izvajalec didaktični material včasih prenašati iz enote v enoto, kar pomeni dodatno obremenitev ter izgubo časa. Zaradi tega izvajalec nima možnosti v vsakem trenutku otroku nuditi material, katerega bi otrok v določenem trenutku potreboval. Izvajalec namreč ne more v celoti predvideti, kako bo obravnava potekala ter katere materiale in didaktične pripomočke bo potreboval.

Za nemoteno in uspešno izvajanje DSP izvajalec tako v vsaki ustanovi/enoti potrebuje prostor:

- ki je dovolj velik za izvajanje individualnih specialno-pedagoških obravnav (v nadaljevanju: obravnav) otrok s posebnimi potrebami in je stalen,
- v katerem je zagotovljeno nemoteno delo z otrokom,
- za izvajanje obravnav v manjših skupinah,

- opremljen s tehnično opremo, ki omogoča raznovrstno delo (računalnik, možnost projekcije ipd.),
- ki zagotavlja izvajanje vseh dejavnosti, ki jih otrok potrebuje za razvoj področij, na katerih ima primanjkljaje,
- ki ima na razpolago različen didaktični material,
- ki ima primerno opremo (miza, stol) za otroka,
- ki je ogrevan,
- ki zagotavlja naravno svetlobo,
- v katerem je mesto, ki otroku nudi počitek,
- kjer si lahko izposoja različen didaktični material, knjige, telovadno opremo,
- ki otroku nudi multisenzorno učenje (snoezelen).

Izkušnje pri izvajanju mobilne DSP v različnih enotah vrtca potrjujejo tudi to, kako pomembno je, da izvajalcu DSP starši ali zaposleni v enoti vrtca sporočijo, če je otrok na dan obravnave odsoten. Tako izvajalcu DSP omogočijo, da ne izgublja časa z vožnjo in uro obravnave načrtuje ter izvede z drugim otrokom. Tak sistem obveščanja prepreči izpad ur individualne obravnave in omogoči lažjo ter predvsem boljšo organizacijo in pripravo izvajalca na obravnavo.

3. EMPIRIČNI DEL

3.1 OPREDELITEV PROBLEMA

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami (2011) določa, da se otrokom s posebnimi potrebami, ki so usmerjeni v program s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za predšolske otroke, glede na vrsto in stopnjo primanjkljaja, ovire oziroma motnje lahko prilagodi organizacija in način izvajanja programa za predšolske otroke ter zagotovi dodatna strokovna pomoč. Ti otroci imajo po ZUOPP (2011) pravico do individualiziranega programa vzgoje in izobraževanja, v katerem se določijo oblike dela na posameznih vzgojnih in izobraževalnih področjih, način izvajanja dodatne strokovne pomoči, potrebne prilagoditve pri organizaciji, preverjanju in ocenjevanju znanja, napredovanju in časovni razporeditvi pouka. Za uspešno delo z otrokom je potrebno timsko sodelovanje, ki ga ZUOPP (2011) opredeljuje kot strokovno skupino, katero imenuje ravnatelj vrtca, šole oziroma zavoda, ki jo sestavljajo strokovni delavci vrtca, šole ali zavoda, drugi strokovni delavci in starši, ki bodo sodelovali pri pripravi in izvajanju individualiziranega programa v vzgojno-izobraževalnem programu. Glede na rezultate raziskav v našem prostoru in lastne izkušnje, ki sem jih pridobila v procesu izvajanja dodatne strokovne pomoči v vrtcu, ugotavljam, da je prisotno veliko problemov z zagotavljanjem prostorskih pogojev in pogojev za učinkovito timsko delo. Te sem preverila s tremi študijami primera različnih enot vrtca, kamor so v redno skupino vrtca vključeni otroci s posebnimi potrebami.

3.2 CILJ RAZISKAVE

V diplomskem delu sem si zastavila naslednji cilj:

Preveriti, kako tri različne enote enega vrtca zagotavljajo zakonsko določene prostorske pogoje za izvajanje dodatne strokovne pomoči, kako člani strokovnega tima sodelujejo med seboj ter kaj pripomore in kaj ovira dobro izvajanje dodatne strokovne pomoči.

3.3 RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

Za uresničitev cilja sem si zastavila naslednja raziskovalna vprašanja:

1. Ali imajo enote vrtca za obravnavo otrok s posebnimi potrebami primerne prostorske pogoje za izvajanje dodatne strokovne pomoči?
2. Kako se izvaja timski pristop pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja otroka ter načrtovanju, izvajanju in evalvaciji individualiziranega programa?
3. Kaj prispeva ali ovira izvajanje dodatne strokovne pomoči?

4. METODOLOGIJA

4.1 METODA

Kot metodo raziskovanja sem v diplomskem delu uporabila študijo primera.

Gre za metodo, s katero si prizadevamo globinsko in celostno proučiti en primer. Kvalitativni študiji primerov, torej študiji v običajnem pomenu te besede, nekateri očitajo pomanjkanje zunanje veljavnosti oziroma možnosti posploševanja. Zagovorniki kvalitativne metodologije skušajo preseči to pomanjkljivost z izvajanjem študij primerov na več primerih ob uporabi primerjave, predhodnem zagotavljanju tipičnosti primera in umeščanju spoznanj, pridobljenih s študijo primera, v splošnejša spoznanja (Flere, 2000).

S študijo primera podrobno sistematično analiziramo in predstavimo posamezen primer – osebo, skupino, institucijo ali njen del, program, dogodek. Za ta namen moramo zbrati o primeru potrebne podatke, jih organizirati in analizirati ter napisati poročilo, v katerem pokažemo izsledke študije in z njimi primer predstavimo (Sagadin, 1991).

Ker gre za analizo nekega procesa, sem se naslanjala na kvalitativno metodologijo, kjer je bilo zbiranje podatkov izvedeno s pomočjo opazovanja z lastno udeležbo.

4.2 VZOREC

V vzorec so v okviru študije primera vključene tri enote vrtca XY. Enote vrtca bom v nadaljevanju označevala kot enota A, enota B in enota C. Vrtec ima sedem enot, v teh treh (A, B in C) pa se izvaja dodatna strokovna pomoč.

V vrtčevsko enoto A je vključena štiriletna deklica. Komisija za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami (v nadaljevanju: komisija za usmerjanje) je deklici dodelila tri ure dodatne strokovne pomoči, ki naj jo izvaja specialni pedagog. Deklica je usmerjena kot dolgotrajno bolan otrok in lažje gibalno oviran otrok. Deklica se pri dnevnih aktivnostih hitreje utruji, ima težave z razumevanjem navodil, vključevanjem v skupino, gibanjem, izgovorjavi nekaterih glasov in občasno tudi s pozornostjo.

V enoto vrtca B je vključen petletni deček, ki mu je komisija za usmerjanje dodelila tri ure dodatne strokovne pomoči, ki naj jo izvaja specialni pedagog. Deček je usmerjen kot otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju. Pomemben podatek je tudi ta, da otrok prihaja iz Makedonije, v Sloveniji pa živi eno leto in pol. Deček ima izrazite težave na področju govora in jezika. Posledično ima težave z razumevanjem, te pa se kažejo tudi na področju pozornosti in v socialnem prilagajanju.

V enoto vrtca C je vključen petletni deček, ki mu je komisija za usmerjanje dodelila dve uri dodatne strokovne pomoči, ki naj jo izvaja specialni pedagog. Deček je opredeljen kot lažje gibalno oviran otrok in slaboviden otrok. Deček se boji hrupa in ima težave tudi na področju socializacije. Težave na tem področju so prisotne že pri vključevanju in sodelovanju v manjši skupini, močno pa se odražajo pri dejavnostih v krogu njegove celotne skupine v vrtcu.

4.3 MERSKI INSTRUMENTARIJ

Neodvisne spremenljivke so:

- enota vrtca A,
- enota vrtca B,
- enota vrtca C.

Odvisne spremenljivke so:

- prostorski pogoji,
- pogoji za učinkovito timsko delo.

4.4 POSTOPEK ZBIRANJA IN OBDELAVE PODATKOV

Za ocenjevanje in primerjavo posameznih primerov sem oblikovala lestvico pogojev, s pomočjo katerih bom ocenjevala dejansko stanje prostorske organizacije in timskega sodelovanja v posamezni enoti vrtca. Lestvico prostorskih in timskih pogojev sem oblikovala na podlagi teoretičnih izhodišč, zakonodaje in lastnih izkušenj. Obdelava podatkov temelji na analizi posameznih primerov in medsebojni primerjavi le teh.

5. REZULTATI IN INTERPRETACIJA

5.1 PROSTORSKA ORGANIZACIJA ENOT A, B IN C

PROSTORSKI POGOJI	ENOTA A			ENOTA B			ENOTA C		
	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE
PROSTOR:									
- za individualno obravnavo je zagotovljen	×			×				×	
- za izvajanje DSP izvajalec poišče sam			×			×	×		
- je stalen	×			×					×
- je dovolj velik			×	×				×	
- je dovolj svetel			×	×				×	
- je ogrevan			×	×			×		
- omogoča izvajanje vseh dejavnosti, ki jih otrok potrebuje za razvoj			×	×				×	
- omogoča individualno delo	×			×				×	
- omogoča delo v manjši skupini			×	×				×	
- ima na razpolago različen didaktični material			×			×		×	
- ima primerno mizo za otroka oz. omogoča možnost prilagajanja	×			×				×	
- ima primeren stol za otroka oz. omogoča možnost prilagajanja	×			×				×	
- ima urejeno mesto za počitek (mehka blazina, sedežna garnitura ipd.)	×			×				×	
- ima računalnik			×			×			×
- ponuja možnost projekcije			×			×			×
V ENOTI VRTCA:									
- je izvajalcu DSP dostopen poseben prostor z didaktičnim materialom		×				×			×

S. Rakar: Prostorska organizacija in timsko sodelovanje strokovnih skupin pri izvajanju dodatne strokovne pomoči v vrtcu

PROSTORSKI POGOJI	ENOTA A			ENOTA B			ENOTA C		
	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE
V ENOTI VRTCA:									
- je izvajalcu DSP dostopna knjižnica za izposojajo knjig			×			×			×
- omogočajo uporabo snoezelen prostora			×			×			×
- omogočajo uporabo telovadnice		×			×		×		
- omogočajo uporabo telovadne opreme	×			×			×		

Tabela 1: Prostorska organizacija enot A, B in C

**Enota vrtca nima snoezelen prostora, vendar je bila uporaba multisenzorne sobe omogočena s strani osnovne šole, ki le to ima in se nahaja v bližini vrtca.*

5.1.1 INTERPRETACIJA PROSTORSKE ORGANIZACIJE ENOTE A

Vrtčevska enota A zagotavlja poseben prostor za individualno obravnavo, kar pomeni, da izvajalcu dodatne strokovne pomoči ni potrebno iskati in se dogovarjati za prostor, za vsako obravnavo posebej. Prostor se nahaja v enoti in je blizu igralnic. V njem je bil včasih manjši kabinet, kar je glede na opremljenost vidno še danes. Prostor je stalen, tako da vse ure individualne obravnave z otrokom potekajo na istem mestu. Velikost prostora je zelo majhna. V njem se nahajajo:

- otroška miza, ki je postavljena v kotu,
- dva otroška stola,
- velika miza,
- en velik stol,
- sedežna garnitura (dvosed),
- tabla s pluto.

Pomemben podatek je tudi ta, da prostor nima oken, skozi katera bi prihajala naravna svetloba. Okna na vrhu stene gledajo v pralnico, iz katere ne prihaja veliko svetlobe. Edini vir

svetlobe v prostoru je luč. Velika pomanjkljivost tega prostora je tudi ta, da prostor nima radiatorja ali drugega vira ogrevanja. Tako je v zimskem času precej hladen.

Vseh dejavnosti, ki jih deklica potrebuje za svoj razvoj, v tem prostoru ni mogoče izvajati. Je tako majhen, da se po njem ne da gibati. Dejavnosti, ki so v tem prostoru izvedljive, so vezane predvsem na delo za mizo. Deklica, glede na to, da je usmerjena kot lažje gibalno oviran otrok, potrebuje za svoj razvoj prostor, ki omogoča gibanje. Gibanje v tem prostoru pa je omejeno na statične gibalne vaje, kjer se težko gibljeva obe naenkrat, saj se v tem primeru takoj dotakneva in s tem vaje izgubijo svoj namen. Za uporabo telovadnice sem se dogovorila po enoletnem prigovarjanju, da jo za izvajanje gibalnih vaj ter napredek in razvoj deklica potrebuje. Telovadnica je bila tako na voljo le pol ure na teden, vendar zaradi raznih prireditev in vaj otrok ali zaposlenih v vrtcu, večkrat, kljub rezervaciji ni bila na razpolago. Kadar je bila ura dodatne strokovne pomoči izvedena v telovadnici, je bila omogočena uporaba vse telovadne opreme, ki se je tam nahajala.

Prostor na nek način (glede na opisane značilnosti zgoraj) omogoča individualno delo, ki pa je, kot sem že omenila, omejeno predvsem na sedeče dejavnosti za mizo ali na sedežni garnituri. Delo v manjši skupini tukaj ni izvedljivo. Taka oblika dela z deklico bi bila vsekakor potrebna, saj bi se na tak način večkrat vključevala v manjšo skupino, kar bi pripomoglo k lažjemu vključevanju v celotno skupino.

Didaktičnega materiala v prostoru ni. V enoti se nahaja poseben prostor, v katerem hranijo različni didaktični material, ki pa izvajalcu dodatne strokovne pomoči ni vedno na voljo. Razlog za to je, da si mora izvajalec vsakič posebej izposojati ključ za omenjen prostor, ki ga ima eden od zaposlenih v enoti vrtca. Ta oseba v vrtcu ni vedno prisotna, ali pa ključ posodi drugi osebi, ki je prav tako ni vedno v enoti. Knjižnica v enoti vrtca ne obstaja, tako da izposoja knjig ni omogočena.

Miza in stol v prostoru za individualno obravnavo, sta bila za deklico primerna. Prav tako je bil primeren poseben prostor za počitek, saj je bila v prostoru na voljo udobna sedežna garnitura.

Prostor za individualno obravnavo nima računalnika, prav tako ne ponuja možnosti projekcije. Enota A snoezelen prostora nima, vendar sem se dogovorila za sodelovanje med vrtcem in

šolo, na kateri sem zaposlena (šola se nahaja v bližini enote A) in ima multisenzorno sobo, tako da sem nekatere ure dodatne strokovne pomoči z deklico izvedla prav tam.

5.1.2 INTERPRETACIJA PROSTORSKE ORGANIZACIJE ENOTE B

Enota B zagotavlja poseben prostor za individualno obravnavo otrok, ki jim pripada dodatna strokovna pomoč. Izvajalec DSP tako ne potrebuje iskati prostora za vsako obravnavo posebej. Enota B ima tri nadstropja. Prostor se nahaja v drugem nadstropju, na hodniku, ki povezuje levi in desni sklop igralnic. V njem DSP izvaja več izvajalcev dodatne strokovne pomoči, ki so uskladili svoje urnike tako, da je prostor vedno na voljo. Včasih je bila to manjša igralnica, kjer so bili otroci iz prve starostne skupine. V prostoru se nahajajo:

- okrogla miza za otroke,
- visoka miza,
- trije majhni stoli dveh različnih velikosti,
- trije veliki stoli,
- nizka omara s policami,
- viseča omara s policami,
- velika stoječa zaprta omara s policami,
- majhna viseča zaprta omara s policami,
- ležalnik z blazino,
- dve tabli s pluto.

Prostor je ogrevan in dovolj svetel, saj ima na eni steni štiri okna. Vsa okna imajo žaluzije, kar omogoča prilagajanje svetlobe, glede na trenutne potrebe. V prostoru sta tudi dve veliki neonski luči. Vsaka osvetljuje eno polovico prostora.

Prostor je stalen in dovolj velik, da omogoča izvajanje vseh dejavnosti, ki jih otrok potrebuje za razvoj. Velikost prostora omogoča tako individualno delo kot delo v manjši skupini. Delo v manjši skupini je za dečka zelo pomembno, saj ima težave v socialnem prilagajanju. Skupinsko delo je vplivalo tako na razvoj tega področja, kot tudi na razvoj govora in jezika, ter posledično razumevanja le tega. Za izvajanje dejavnosti, ki so potrebne za razvoj dečkovih

šibkejših področij, ni potrebna uporaba telovadnice. Kljub temu, je bila telovadnica včasih (kadar ni bila v njej skupina otrok) na voljo, prav tako je bila vedno na voljo oprema iz telovadnice, ki jo je izvajalec DSP lahko prinesel tudi v prostor za individualno obravnavo.

V prostoru se deček zelo dobro počuti, saj ima možnost za počitek, ko je le ta potreben. Blazina na ležalniku se lahko odstrani in položi na tla. Tako lahko kadarkoli ustvarimo prijeten in poseben prostor za delo, kar otroku predstavlja dodatno motivacijo.

Vse omare in police v prostoru so bile sprva prazne, torej prostor sam po sebi nima na razpolago didaktičnega materiala. Prav tako enota vrtca nima posebnega prostora, kjer bi si izvajalec dodatne strokovne pomoči lahko le tega izposodil. Ves potreben material sem si na šoli, kjer sem zaposlena, zagotovila sama. Vendar pa vseh pripomočkov nisem vedno mogla pustiti v tem prostoru, saj sem jih potrebovala tudi za druge enote. Tako sem večino didaktičnega materiala in pripomočkov vsakič znova prinašala in odnašala s seboj. Tudi enota B ne omogoča izposoje knjig, saj v njej ni knjižnice.

V prostoru ni računalnika, prav tako pa le ta ne ponuja možnosti projekcije. Enota B snoezelen prostora nima, vendar sem se tudi v tem primeru dogovorila za sodelovanje med enoto B in šolo, na kateri sem zaposlena (šola se nahaja v bližini enote B) in ima multisenzorno sobo. Tako sem nekatere ure dodatne strokovne pomoči z dečkom izvedla prav tam.

V prostoru so stoli za otroke na razpolago v dveh različnih velikostih. Dečku višina stola ustreza, prav tako pa je zanj primerna tudi višina mize. V enoti B sta na hodniku, v bližini prostora za individualno obravnavo, na voljo dodatni dve mizi, ki se po višini razlikujeta od mize v prostoru. Ti dve mizi tako omogočata prilagoditev v primeru, da otroku sedanja miza ne ustreza.

5.1.3 INTERPRETACIJA PROSTORSKE ORGANIZACIJE ENOTE C

V enoti C prostor za individualno obravnavo ni vedno zagotovljen. To pomeni, da so zasedene tako igralnice, telovadnica in kabinet, ki naj bi bil na voljo za izvajanje DSP. Ker prostor ni stalen, mora izvajalec DSP za vsako uro individualne obravnave, prostor poiskati sam. Posledica tega je, da zaposleni motijo obravnavo (prihajajo v prostor, prinašajo ali odnašajo stvari, sprašujejo, kdaj se obravnava konča, želijo pripeljati svojo skupino v prostor v času obravnave, ker je tam televizija ipd.).

Igralnica

Kadar je na voljo ena izmed igralnic, je ta dovolj velika za izvajanje DSP. Vsaka igralnica je zelo velika, v njej pa se nahaja:

- povprečno pet miz za otroke,
- okoli dvajset stolov za otroke,
- velike stoječe zaprte omare,
- ena visoka miza,
- en velik stol,
- nižja omara s policami,
- ležalniki (v omari),
- igralni kotiček,
- različne igrače,
- ustvarjalni material.

Igralnice so ogrevane in dovolj svetle, saj eno izmed štirih sten sestavljajo samo okna. Na oknih so žaluzije, ki omogočajo prilagajanje svetlobe, glede na trenutne potrebe. Glede na to, da je deček slaboviden, so pogoji za delo v tem prostoru zanj dobri.

Igralnica omogoča izvajanje vseh dejavnosti, ki jih deček potrebuje za razvoj, se pa na področju gibalnih vaj nikakor ne more primerjati s telovadnico (deček je usmerjen tudi kot lažje gibalno oviran otrok). Kljub temu se v igralnici lahko naredi prostor, prinese nekaj športne opreme iz telovadnice in se tako omogoči izvajanje dejavnosti, ki pozitivno vplivajo na dečkov gibalni razvoj. V igralnicah je nekaj didaktičnega materiala, ki pa je na voljo le za trenutno uro in v omejenem obsegu.

Prostor je dovolj velik in ima dovolj primernih stolov ter miz, da omogoča tako individualno delo kot delo v manjši skupini. Glede na to, da ima deček težave tudi na področju socializacije in vključevanja v igro s svojimi sovrstniki, je to zelo pomemben pogoj.

V igralnici ni računalnika. Možnosti za projekcijo ni.

V igralnici ima otrok možnost počitka. Če mesto za počitek še ni urejeno, se ga lahko s pomočjo ležalnika ali blazin hitro pripravi.

Kabinet

Kadar je za individualno obravnavo na voljo kabinet, je prostora premalo. Delo v tem kabinetu je omejeno na sedeče delo, kjer pa stol in miza za otroka nista primerna. Prostora za drugo mizo in stol v kabinetu ni. V tem prostoru se nahaja:

- visoka miza,
- velik stol,
- visoke stoječe zaprte omare,
- šivalni stroj (na mizi),
- vreče z blagom (na tleh).

Prostor je ogrevan, a zelo slabo osvetljen z naravno svetlobo, saj ima samo eno majhno okno. Dodatno svetlobo daje luč na stropu, ki pa večino časa utripa.

Prostor ne omogoča izvajanje skoraj nobene dejavnosti, ki jo otrok potrebuje za svoj razvoj. Kot sem že omenila je delo omejeno na delo za mizo, pogoji za to pa niso primerni. Dejavnost, ki se v tem prostoru lahko izvaja, temelji na poslušanju, pozornosti in govoru. Vse to pa se lahko izvaja le na tleh, če v prostor prinesemo blazino. Ker je prostor zelo majhen in neprijeten za delo, to predstavlja oviro za dobro izvajanje DSP.

Kabinet ne omogoča kvalitetnega dela v individualni obliki, prav tako pa zaradi majhnosti in neprimerne opremljenosti ne omogoča dela v manjši skupini. Za dečka, ki ima težave na socialnem področju, torej ne omogoča napredka na tem področju.

V prostoru ni na voljo didaktičnega materiala, prav tako ne računalnika ali možnosti projekcije.

V kabinetu prostor za počitek ni urejen, prav tako v njem ni možnosti za ureditev le tega, saj je premalo prostora.

Telovadnica

Za uporabo telovadnice pri izvajanju DSP sem se z organizatoriko prostorov enote C dogovorila po nekajtedenskem prigovarjanju. Tako sva z dečkom individualno obravnavo imela dvakrat mesečno tudi v telovadnici. Glede na njegovo usmeritev, so bili tu idealni pogoji za delo. V telovadnici se nahaja:

- različne vrste in velikosti žog,
- različne blazine,
- klopi več velikosti in višin,
- lestve treh različnih višin,
- koš,
- plezalna stena,
- pregradna vrata.

Zraven telovadnice je na voljo tudi kabinet, kjer je shranjeno veliko različne športne opreme (obroči, kolebnice, loparji, itd.).

Telovadnica je glede na to, da je deček opredeljen kot slaboviden otrok, dobro osvetljena. Eno od sten v celoti sestavljajo okna, na stropu pa je več luči, ki prostor dodatno osvetlijo. Na oknih so žaluzije, kar omogoča prilagajanje svetlobe, glede na trenutne razmere (premočno sonce, različne dejavnosti). Prostor omogoča izvajanje vseh dejavnosti, ki jih deček potrebuje za svoj razvoj.

Prostor je dovolj velik in je primerno opremljen tako za individualno delo kot za delo v manjši skupini, kar omogoča razvoj socializacije.

V prostoru ni računalnika, prav tako tu ni možnosti za projekcijo.

Prostor za počitek ni urejen, se pa s toliko blazinami v prostoru le ta lahko hitro uredi.

Enota

V enoti C izvajalcu DSP ni dostopen poseben prostor z didaktičnim materialom. Takega prostora v enoti nimajo. Prav tako tu ni knjižnice, kar pomeni, da mora izvajalec DSP knjige, izposojene v drugi knjižnici, prinesiti s seboj. Enota omogoča tako uporabo telovadnice, kot uporabo telovadne opreme. Ker vrtec nima snoezelen prostora, enota pa je preveč oddaljena od šole v kateri sem zaposlena in snoezelen prostor ima, izvajanje DSP v le tem, ni bilo mogoče.

5.2 TIMSKO SODELOVANJE V ENOTAH A, B IN C

TIMSKI POGOJI	ENOTA A			ENOTA B			ENOTA C		
	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE
PRI PREVERJANJU IN OCENJEVANJU FUNKCIONIRANJA OTROKA SODELUJEJO:									
- starši			×	×			×		
- specialni pedagog/izvajalec DSP	×			×			×		
- vzgojiteljica	×			×			×		
- pomočnica vzgojiteljice	×			×			×		
- svetovalna služba	×			×			×		
- ravnateljica			×			×			×
- drugi strokovni delavci			×			×			×
PRI NAČRTOVANJU INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA SODELUJEJO:									
- starši	×			×			×		
- specialni pedagog/izvajalec DSP	×			×			×		
- vzgojiteljica	×			×			×		
- pomočnica vzgojiteljice	×			×			×		
- svetovalna služba	×			×			×		
- ravnateljica			×			×			×
- drugi strokovni delavci			×			×			×
PRI IZVAJANJU INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA SODELUJEJO:									
- starši			×		×		×		
- specialni pedagog/izvajalec DSP	×			×			×		
- vzgojiteljica	×			×			×		
- pomočnica vzgojiteljice	×			×			×		
- svetovalna služba			×			×			×
- ravnateljica			×			×			×
- drugi strokovni delavci			×			×			×
PRI EVALVACIJI INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA SODELUJEJO:									
- starši	×			×			×		
- specialni pedagog/izvajalec DSP	×			×			×		
- vzgojiteljica	×			×			×		

S. Rakar: Prostorska organizacija in timsko sodelovanje strokovnih skupin pri izvajanju dodatne strokovne pomoči v vrtcu

TIMSKI POGOJI	ENOTA A			ENOTA B			ENOTA C		
	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE	DA	VČASIH	NE
PRI EVALVACIJI INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA SODELUJEJO:									
- pomočnica vzgojiteljice	×			×			×		
- svetovalna služba	×			×			×		
- ravnateljica			×			×			×
- drugi strokovni delavci			×			×			×
MED ŠOLSКИM LETOM S SPECIALNIM PEDAGOGOM/IZVAJALCEM DSP DODATNO SODELUJEJO:									
- starši		×		×				×	
- vzgojiteljica	×			×			×		
- pomočnica vzgojiteljice	×			×			×		
- svetovalna služba	×			×			×		
- ravnateljica			×			×			×
- drugi strokovni delavci			×			×			×
O ODSOTNOSTI OTROKA IZVAJALCA DODATNE STROKOVNE POMOČI OBVESTIJO:									
- starši			×		×			×	
- vzgojiteljica			×	×				×	
- pomočnica vzgojiteljice		×				×			×
- svetovalna služba			×			×			×
- ravnateljica			×			×			×
O ODSOTNOSTI SKUPINE IZVAJALCA DODATNE STROKOVNE POMOČI OBVESTIJO:									
- starši			×			×			×
- vzgojiteljica		×		×				×	
- pomočnica vzgojiteljice		×				×			×
- svetovalna služba			×			×			×
- ravnateljica			×			×			×

Tabela 2: Timsko sodelovanje v enoti A, B in C

5.2.1 INTERPRETACIJA TIMSKEGA SODELOVANJA V ENOTI A

Preverjanje in ocenjevanje funkcioniranja otroka

Pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja otroka niso sodelovali starši, ravnateljica in drugi strokovni delavci. Staršem je bilo poslano vabilo, v katerem smo jih strokovni delavci, ki delamo z deklico, povabili k sodelovanju v začetni fazi oblikovanja individualiziranega programa. Vabilu smo priložili tudi vprašanja, katera bi bila staršem v pomoč pri pripravi na srečanje. Starši se na vabilo niso odzvali - njihovo mnenje je bilo, da je to delo strokovnjakov, oni pa pri tem nebi znali pomagati. Tako smo v tej fazi sodelovali: izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna služba. Vsak izmed nas je predstavil svoja opazanja pri delu z deklico, opisal njeno vedenje in sodelovanje v različnih situacijah ter predstavil svoje mnenje o njenem trenutnem funkcioniranju.

Načrtovanje individualiziranega programa

Starši so se tokrat vabilu odzvali. Pri načrtovanju individualiziranega programa je sodelovala dekličina mati. Vabilu staršem so bila ponovno priložena vprašanja, katera so si starši doma že ogledali, in so bila materi v pomoč pri sodelovanju na timskem srečanju. Starši so tako izrazili svoje želje, ki smo jih upoštevali in vključili v individualizirani program. Pri načrtovanju smo prav tako sodelovali izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Timski sestanek je bil uspešen, saj smo sodelovali vsi prisotni člani, se dogovarjali in upoštevali mnenje vsakega. Skupaj smo načrtovali in zapisali individualizirani program za deklico ter se dogovorili za sodelovanje še v naslednjih fazah tega procesa.

Izvajanje individualiziranega programa

Pri izvajanju individualiziranega programa smo sodelovali samo še trije člani tima – izvajalka DSP, vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice. Starše smo med letom večkrat obveščali o delu in napredku deklice, ter jih poizkušali privabiti k sodelovanju. Kljub večkratnemu dogovoru (že v drugi fazi procesa), da deklico vpišejo na fizioterapijo, starši tega niso storili, čeprav jim je vzgojiteljica ponudila pomoč pri vzpostavitvi kontakta s fizioterapevtom. Prav tako niso izvajali dejavnosti, za katere smo se dogovorili v fazi načrtovanja. Svetovalna delavka,

ravnateljica in drugi strokovni delavci pri izvajanju individualiziranega programa niso sodelovali.

Evalvacija individualiziranega programa

Pri evalvaciji individualiziranega programa smo sodelovali: starši (mati), izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Mati se je glede na izrečeno, svoja opažanja med letom in rezultate napredka deklice, na timskem sestanku odločila, da se bo v čim krajšem času poizkušala dogovoriti za fizioterapijo, ter pojasnila, da tega ni storila že prej, ker se je bala, da deklica ne bo želela sodelovati. V tej fazi niso sodelovali ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Dodatno sodelovanje med šolskim letom

Med šolskim letom je dekličina mati včasih z izvajalko DSP sodelovala (odgovorila na vprašanja – pisno ali po telefonu). Vsakič pa se povabilu k dodatnemu sodelovanju ni odzvala. Razlog, ki ga je za to navedla, je bilo pomanjkanje časa. Dodatno smo se srečevali in sodelovali izvajalka DSP, vzgojiteljica (pred ali po obravnavi), pomočnica vzgojiteljice (pred ali po obravnavi) in svetovalna delavka (dogovarjanje o timskih sestankih, o zagotavljanju prostorskih pogojev, sodelovanju staršev in dokumentaciji). Ravnateljica in drugi strokovni delavci med šolskim letom z izvajalko DSP niso dodatno sodelovali.

Obveščanje o odsotnosti otroka

Za obveščanje o odsotnosti otroka iz vrtca smo se na prvem timskem sestanku s starši dogovorili, da obvestijo izvajalca DSP v primeru, ko bo otrok na dan obravnave odsoten. Starši se tega dogovora niso držali, zato sem se za obveščanje dogovorila z vzgojiteljico in njeno pomočnico. Pomočnica vzgojiteljice je bila tista, ki me je v nadaljevanju o tem obveščala, vendar pa me je o odsotnosti deklice obvestila le včasih. Tako se je večkrat zgodilo, da sem na dan obravnave prišla v vrtec, deklice pa tam ni bilo. Zaradi določenega urnika, ki ga ima mobilni izvajalec, ki izvaja DSP, je bilo tako nemogoče v tej uri priti do drugega otroka in zapolniti to uro. Ure obravnave, ki so v takih primerih odpadle je bilo potrebno nadomestiti. To je predstavljalo dodatno oviro, saj je zaradi polno zasedenega urnika izvajalke in narave dela skupine v vrtcu (zajtrk, kosilo, počitek, odhod deklice domov) to

težko izvedljivo. Ure dodatne strokovne pomoči so se tako realizirale med počitnicami, ali pa v obliki sodelovanja pri posebnih dnevih, ko sem bila deklina spremljevalka. To pa je pomenil dodaten izpad ur pri drugih otrocih, ki jih je bilo potrebno do konca šolskega leta prav tako nadoknadi. Vzgojiteljica, svetovalna služba in ravnateljica pri obveščanju niso sodelovale. Tako sem kot izvajalka DSP večkrat prišla v enoto A, vendar ure DSP zaradi odsotnosti deklice, nisem mogla izpeljati.

Obveščanje o odsotnosti skupine

O odsotnosti skupine iz vrtca na dan obravnave sta me občasno obveščali vzgojiteljica in njena pomočnica. Ponovno se je pokazal problem nadomeščanja odpadlih ur obravnave DSP. Starši, svetovalna delavka in ravnateljica pri obveščanju niso sodelovali.

5.2.2 INTERPRETACIJA TIMSKEGA SODELOVANJA V ENOTI B

Preverjanje in ocenjevanje funkcioniranja otroka

V začetni fazi oblikovanja individualiziranega programa so bili starši zelo dejavni. Večkrat so se oglasili na pogovornih urah ter pripovedovali o svojem otroku, njihovih izkušnjah, pogledih in željah. Predhodno smo člani tima sestavili zbirko vprašanj, s katerimi so si starši pomagali pri opisovanju svojega otroka. Prav tako smo v tej fazi sodelovali izvajalec DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna služba. Vsak član tima je pripovedoval o svojih opažanjih, izkušnjah z otrokom, strategijah, ki jih je uporabil pri delu z njim in opisal trenutno raven njegovega funkcioniranja. Ravnateljica in drugi strokovni delavci v tej fazi niso sodelovali.

Načrtovanje individualiziranega programa

Pri načrtovanju individualiziranega programa smo sodelovali starši, izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Srečanja sta se udeležila dečkova mati in oče. Oče je bil prisoten zelo aktivno in je veliko govoril, dečkova mati pa je govorila zelo malo. Jasno sta izrazila svoje želje in pričakovanja, kar smo ostali člani tima upoštevali,

ter omenjeno vključili v individualiziran program. Na timskem sestanku niso sodelovali ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Izvajanje individualiziranega programa

Individualizirani program smo v večini izvajali: izvajalka DSP, vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice. Med izvajanjem zastavljenega programa smo se veliko pogovarjale in si izmenjavale mnenja, izkušnje ter predloge. Medsebojni pogovori so bili realizirani skoraj pred in po vsaki uri obravnave z dečkom. Starši so pri izvajanju programa sodelovali občasno. Pri tem jih je oviralo predvsem slabo znanje slovenskega jezika (doma govorijo večinoma makedonski jezik), deček pa potrebuje pomoč in spodbude predvsem na tem področju. Starše smo kljub temu spodbujali, da z dečkom, poleg makedonsko, govorijo tudi čim več slovensko in jim v ta namen pripravili gradivo, s katerim so si lahko pomagali. V tej fazi niso sodelovali: svetovalna služba, ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Evalvacija individualiziranega programa

Pri evalvaciji smo bili prisotni: starši, izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Vsak član tima je bil aktivno prisoten in opisal svoja opažanja glede napredka in razvoja različnih področij pri dečku. Skupaj smo zastavili tudi nekaj smernic za delo z dečkom v prihodnjem šolskem letu. Pri evalvaciji individualiziranega programa niso bili prisotni ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Dodatno sodelovanje med šolskim letom

Z izvajalko DSP so med šolskim letom dodatno sodelovali starši, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Starši so večkrat prišli na pogovorne ure po dodatne nasvete, prav tako so bili na svojo željo prisotni pri par urah individualne obravnave z dečkom. Vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice sta z izvajalko DSP dodatno sodelovali ob srečanjih pred in po obravnavi ali pri vmesnih krajših sestankih, za katere smo se dogovorile same. Prav tako je z izvajalko DSP večkrat sodelovala tudi svetovalna delavka (dogovarjanje o timskih sestankih, o sodelovanju staršev in dokumentaciji).

Obveščanje o odsotnosti otroka

O izostanku dečka iz vrtca je izvajalko DSP včasih obvestila dečkova mati, vedno pa jo je o tem obvestila vzgojiteljica. Tako v tem primeru ni bilo težav z realizacijo ur DSP. Pri obveščanju o odsotnosti dečka niso sodelovali pomočnica vzgojiteljice, svetovalna delavka in ravnateljica. Odsotnost otroka je bila izvajalki DSP vedno najavljena vsaj uro in pol pred obravnavo, kar je predstavljalo možnost dogovora za izvajanje DSP pri drugem otroku.

Obveščanje o odsotnosti skupine

O tem, da skupina, v katero je vključen deček, na dan obravnave ni bila prisotna v vrtcu, je izvajalko DSP, vsaj en dan pred tem, vedno obvestila vzgojiteljica. Ponovno je bil možen dogovor, da v tem času opravim izvajanje DSP pri drugem otroku, to uro pa sem potem nadomestila v terminu, ko je bil na vrsti otrok, s katerim sem termina zamenjala. O odsotnosti skupine izvajalko DSP niso obveščali starši, pomočnica vzgojiteljice, svetovalna delavka in ravnateljica.

5.2.3 INTERPRETACIJA TIMSKEGA SODELOVANJA V ENOTI C

Preverjanje in ocenjevanje funkcioniranja otroka

Pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja dečka smo sodelovali starši, izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Starši so prispevali predvsem svoje izkušnje in opažanja iz domačega okolja, ostali člani tima pa opažanja funkcioniranja dečka iz vrtčevskega okolja. Pri začetni fazi oblikovanja individualiziranega programa niso sodelovali ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Načrtovanje individualiziranega programa

Na timskem sestanku, ki smo ga sklicali zaradi načrtovanja individualiziranega programa smo sodelovali starši (mati), izvajalka DSP, vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Dečkova mati se je na sestanek pripravila s pomočjo vprašanj, ki jih je dobila že pred sestankom. Sama je povedala, da so ji bila vprašanja v veliko pomoč, saj si je tako lažje

predstavljala, o čem bomo govorili, in razmislila, kaj bi ona prispevala k načrtovanju programa. Vsi člani tima smo glede na svojo stroko predlagali in utemeljili, katera področja in cilje bi vključili v individualiziran program. Nesoglasij med člani tima ni bilo. Sestanek smo končali uspešno in skupaj zapisali končno obliko programa za dečka. V tej fazi niso sodelovali ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Izvajanje individualiziranega programa

Tudi izvajanje načrtovanega programa je bilo zelo uspešno. Skoraj vsi člani tima, ki smo program načrtovali, smo le tega tudi izvajali. Izjema je bila svetovalna delavka, pri izvajanju programa pa niso sodelovali tudi ravnateljica in drugi strokovni delavci. V času izvajanja programa smo si medsebojno izmenjavali izkušnje, mnenja in predloge ter se tako sprti seznanjali o uspešnih in neuspešnih strategijah dela z dečkom. Prav zaradi takega sodelovanja je bilo timsko delo uspešno, kar je vplivalo tudi na napredek v razvoju otroka.

Evalvacija individualiziranega programa

V fazi evalvacije individualiziranega programa smo sodelovali vsi člani tima, kateri smo sodelovali tudi pri načrtovanju. Vsak član je opisal svoje izkušnje, opažanja in predloge za delo v prihodnje. Starši so bili na sestanku tima zelo zgovorni, z nami so delili veliko opažanj od doma, kar je bila za ostale člane pomembna informacija. Pri evalvaciji individualiziranega programa niso sodelovali ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Dodatno sodelovanje med šolskim letom

Med šolskim letom so z izvajalko DSP dodatno sodelovali vzgojiteljica, pomočnica vzgojiteljice in svetovalna delavka. Svetovalna delavka je sodelovala predvsem v okviru načrtovanja timskih sestankov, pogovora o zagotavljanju pogojev (telovadnica) in informiranja o sodelovanju staršev. Vzgojiteljica in pomočnica vzgojiteljice sta z izvajalko DSP sodelovali praktično pred in po vsaki uri obravnave z dečkom (vprašanja o strategijah dela, poročanje o posebnih dogodkih, opisovanje vedenja, opažanja). Dečkova mati je dodatno sodelovala včasih. Na naše pobude se vedno ni odzvala. To je obrazložila s pomanjkanjem časa, ali s tem, da je zaradi drugih obveznosti pozabila na našo pobudo. Kadar pa se je, je podala izčrpno poročilo o tem, kako in kaj z dečkom delajo doma, ter kakšna so

njena opažanja v zvezi z dečkovim napredkom. Med šolskim letom z izvajalko DSP dodatno niso sodelovali ravnateljica in drugi strokovni delavci.

Obveščanje o odsotnosti otroka

O izostanku otroka iz vrtca izvajalka DSP ni bila vedno obveščena. Tako se je večkrat zgodilo, da je prišla v enoto vrtca na obravnavo, dečka pa tam ni bilo. Ura tako ni bila realizirana, prav tako pa se takoj ni mogla dogovoriti za delo z drugim otrokom. Ti so bili ali odsotni ali pa v drugi enoti. V takem primeru je dodatno oviro predstavljala izguba časa z vožnjo do druge enote, ki je vzela preveč časa, da bi lahko z drugim otrokom izvedla celotno uro DSP. O odsotnosti otroka pa so izvajalko včasih obvestili starši ali vzgojiteljica. Pri tem nikoli niso sodelovali pomočnica vzgojiteljice, svetovalna služba ali ravnateljica.

Obveščanje o odsotnosti skupine

O odsotnosti skupine iz vrtca je izvajalko DSP včasih obvestila vzgojiteljica. Ostali (starši, pomočnica vzgojiteljice, svetovalna delavka, ravnateljica) pri tem niso sodelovali. Prav tako je v takem primeru prišlo do izpada ur obravnav z dečkom, ki jih je bilo potrebno kasneje nadomestiti.

6. ODGOVORI NA RAZISKOVALNA VPRAŠANJA

S pomočjo lestvice pogojev, ki ocenjujejo dejansko stanje prostorske organizacije in timskega sodelovanja v posamezni enoti vrtca, pridobljenih podatkov in lastne izkušnje v procesu izvajanja dodatne strokovne pomoči, sem prišla do spoznanj, s pomočjo katerih sem odgovorila na zastavljena raziskovalna vprašanja.

6.1 ALI IMAJO ENOTE VRTCA ZA OBRAVNAVO OTROK S POSEBNIMI POTREBAMI PRIMERNE PROSTORSKE POGOJE ZA IZVAJANJE DODATNE STROKOVNE POMOČI?

V teoretičnem delu diplomske naloge sem povzela, kaj je zakonsko določeno, glede zagotavljanja prostorskih pogojev za delo z otroci s posebnimi potrebami. Glede na teoretična izhodišča in otrokove posebne potrebe, ki narekujejo določene prostorske pogoje oz. posebnosti, sem ugotovila, da jih vsaka enota vrtca zagotavlja različno in ne vedno primerno.

V vseh treh enotah vrtca poteka izvajanje DSP (mobilna služba), vendar pa je prostor za individualno obravnavo vedno zagotovljen in je stalen le v dveh.

Le ena izmed treh enot vrtca vedno zagotavlja prostor, ki:

- je dovolj svetel in velik za izvajanje vseh dejavnosti, ki jih otrok potrebuje za svoj razvoj,
- poleg individualnega dela z otrokom s posebnimi potrebami, omogoča tudi delo v manjši skupini.

Dve enoti vrtca od treh, imata v prostoru vedno:

- primerno mizo za otroka oz. le ta omogoča možnost prilagajanja,
- primeren stol za otroka oz. le ta omogoča možnost prilagajanja,
- urejeno mesto za počitek (mehka blazina, sedežna garnitura ipd.).

Le ena izmed treh enot vrtca stalno omogoča uporabo telovadnice, ena le občasno, vse tri enote pa omogočajo uporabo telovadne opreme.

Različen didaktični material ima v prostoru na razpolago le ena enota vrtca (C), kjer pa prostor ni vedno zagotovljen in ni stalen, tako da je ta material na voljo le včasih. Poseben prostor z didaktičnim materialom je izvajalcu DSP včasih na voljo le v eni enoti vrtca (A). Prav tako si v nobeni izmed treh enot vrtca ni mogoče izposoditi knjig. To pomeni, da mora izvajalec DSP ves didaktični material nositi iz enote v enoto s seboj.

Vrtec nima snoezelen prostora, tako da v enotah ni možna uporaba le tega. Vendar so bile s pomočjo sodelovanja bližnje šole, nekatere ure izvedene v njihovem snoezelen prostoru.

Nobena enota vrtca v prostoru nima računalnika in ne zagotavlja možnosti projekcije.

V eni izmed enot vrtca prostor za individualno obravnavo nima naravne svetlobe in ni ogrevan.

Težavo pri zagotavljanju primernih prostorskih pogojev za izvajanje DSP vidim v:

- prostorskih pogojih vrtca,
- materialnih pogoji,
- neprilagodljivosti določenih skupin, glede uporabe prostorov,
- organizaciji uporabe prostorov v začetku šolskega leta, kjer se pri načrtovanju uporabe le teh ne upošteva obravnav za izvajanje DSP,
- slabi izkoriščenosti določenih prostorov, v katerih se nabirajo in kopičijo neuporabni materiali,
- neupoštevanju vseh zakonskih določil v zvezi z zagotavljanjem prostorskih pogojev,
- pomanjkanju znanja zaposlenih v vrtcu o potrebah oseb s posebnimi potrebami,
- pomanjkanju znanja zaposlenih v vrtcu o pomembnosti prostorskih pogojev za izvajanje DSP.

Prostorski pogoji se od enote do enote vrtca zelo razlikujejo in povsod niso najbolj primerni za izvajanje DSP. Kljub tem rezultatom menim, da se stanje iz leta v leto izboljšuje, saj sem v dveh letih, ko sem sama izvajala DSP v teh treh enotah vrtca, zasledila že veliko sprememb na bolje (uporaba telovadnice, zagotavljanje posebnega prostora za individualno obravnavo –

prej garderoba, sodelovanje z bližnjo šolo in uporaba njihovih prostorov). Te spremembe so predvsem posledica mojega prizadevanja za izboljšanje prostorskih pogojev, ter poslušnosti in pripravljenosti vodstva, da jih zagotovi.

V primeru, da bi bili vsi prostorski pogoji, kakor jih narekujejo zakoni, zagotovljeni, bi bilo okolje bolj spodbudno in prijetno za delo in napredek otroka. Slabši prostorski pogoji pa izvajalcu DSP nalagajo dodatno delo (urejanje, prošnje za spremembe, iskanje primernejšega prostora za izvajanje določenih dejavnosti ipd.), ne omogočajo dobrega počutja otroka (slaba svetloba, mraz), ne izpolnjujejo zakonsko določenih normativov in s tem posledično otroku ne omogočajo takega napredka, kot bi ga otrok bil sposoben doseči, če bi bili le ti zagotovljeni.

6.2 KAKO SE IZVAJA TIMSKI PRISTOP PRI PREVERJANJU IN OCENJEVANJU FUNKCIONIRANJA OTROKA TER NAČRTOVANJU, IZVAJANJU IN EVALVACIJI INDIVIDUALIZIRANEGA PROGRAMA?

Pri raziskovanju tega vprašanja sem ugotovila, da pri timskem pristopu v vseh štirih fazah (preverjanje in ocenjevanje funkcioniranja otroka, načrtovanje, izvajanje in evalvacija individualiziranega programa), ki ga zajema proces individualiziranega programa, vedno ne sodelujejo vsi člani strokovne skupine, ki so bili po ZUOPP (2011) določeni s strani ravnatelja. To se je pokazalo pri vseh treh študijah primera.

Starši so v prvi študiji primera sodelovali pri načrtovanju in evalvaciji individualiziranega programa, ne pa pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja otroka in izvajanju programa. V drugi študiji primera so starši sodelovali pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja otroka, načrtovanju in evalvaciji, včasih pa tudi pri izvajanju individualiziranega programa. Le v tretji študiji primera so starši sodelovali v vseh fazah individualiziranega programa, kar je pripomoglo k velikemu napredku otroka. Vzroke za nesodelovanje nekaterih staršev v vseh fazah individualiziranega programa vidim v naslednjih razlogih:

- nezavedanje pomembnosti svoje vloge v vseh fazah individualiziranega programa,
- pomanjkanje znanja o pomembnosti timskega pristopa za napredek otroka,
- prelaganje odgovornosti in dela z otrokom drugim članom strokovnega tima.

Kot izvajalka DSP sem pri vseh treh študijah primerov aktivno sodelovala v vseh štirih fazah individualiziranega programa. K timskem sodelovanju sem skozi celotno obdobje izvajanja DSP spodbujala vse člane strokovne skupine. Prav tako so v vseh fazah sodelovale vse vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic. Razloge za dobro timsko sodelovanje v vidim v:

- zavedanju pomembnosti svoje vloge v vseh fazah individualiziranega programa,
- pozitivnih izkušnjah, ki temeljijo na napredku otroka,
- izmenjavi pomembnih informacij in znanj, ki so bili v pomoč pri delu z otrokom,
- željnosti po izmenjavi znanj iz različnih področij,
- zaupanju v lastno strokovnost in strokovnost drugih članov tima.

Svetovalna služba je timsko sodelovala v treh od štirih faz. Sodelovala je pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja otroka, načrtovanju in evalvaciji individualiziranega programa. V nobenem primeru pa ni sodelovala pri izvajanju programa.

Ravnateljica vrtca v fazah individualiziranega programa ni aktivno sodelovala. Kakor narekuje zakonodaja, je imenovala strokovno skupino za pripravo, spremljanje in izvajanje individualiziranega programa. V času, ko sem v vrtcu izvajala DSP, je omogočila nekatere spremembe v zvezi s prostorskimi pogoji, ki so pozitivno vplivale na samo izvajanje DSP, omogočile lažje delo in s tem povezano napredek otrok. Menim, da je v nekaterih primerih prisluhnila potrebam po izboljšanju pogojev za boljše izvajanje DSP in s tem upoštevala Navodila h kurikulu, kjer piše, da morajo ravnatelji z razumevanjem in pozitivno naravnostjo pomagati pri iskanju možnosti in poti za čim bolj kakovostno vzgojo otrok s posebnimi potrebami.

Drugi strokovni delavci v vseh treh študijah primera niso bili vključeni v strokovno skupino za pripravo, spremljanje in izvajanje individualiziranega programa. Razlog za to je:

- nobeden od otrok v času izvajanja DSP, zaradi svojih posebnosti ali posebnih potreb ni bil posebej obravnavan v drugih ustanovah.

6.3 KAJ PRISPEVA ALI OVIRA DOBRO IZVAJANJE DODATNE STROKOVNE POMOČI?

Za dobro izvajanje dodatne strokovne pomoči je pomembno več dejavnikov. Nekatere izmed njih sem ocenjevala s pomočjo zastavljenih pogojev, ki so se nanašali predvsem na prostorsko organizacijo in timsko sodelovanje strokovnih članov tima. Med raziskavo treh študij primera sem ugotovila, da so prisotni tako dejavniki, ki prispevajo, in dejavniki, ki ovirajo dobro izvajanje dodatne strokovne pomoči.

Dejavniki, ki prispevajo k dobremu izvajanju dodatne strokovne pomoči in kljub temu niso vedno povsod zagotovljeni, so glede na rezultate raziskave in lastne izkušnje v procesu izvajanja DSP naslednji:

- zagotavljanje posebnega in stalnega prostora za izvajanje DSP v vsaki enoti ustanove, kjer se izvaja DSP,
- upoštevanje posebnih potreb otroka pri izbiri in opremljanju prostora za individualno obravnavo (telovadnica, snoezelen ipd.),
- zagotavljanje prostora za individualno obravnavo, ki je dovolj velik, ima primerno svetlobo ter omogoča zračenje in ogrevanje,
- zagotavljanje didaktičnega materiala in informacijsko-komunikacijske tehnologije, ki so izvajalcu DSP vedno na razpolago v vsaki enoti ustanove, kjer se izvaja DSP,
- sodelovanje z vodjo ustanove, saj le ta lahko omogoči oz. izboljša pogoje za delo,
- dobro timsko sodelovanje vseh članov strokovnega tima v vseh štirih fazah individualiziranega programa (preverjanje in ocenjevanje funkcioniranja otroka, načrtovanje, izvajanje in evalvacija individualiziranega programa),
- zaupanje v strokovnost posameznih članov strokovnega tima,
- medsebojna izmenjava strokovnih znanj in različnih področij članov strokovnega tima – zelo pomembni so starši,
- dodatno sodelovanje članov strokovnega tima med šolskim letom (pred ali po obravnavi otroka, dodatni kratki sestanki, medsebojno obveščanje o posebnostih otroka ipd.),

- obveščanje izvajalca DSP, ki opravlja mobilno službo, o odsotnosti otroka na dan obravnave – lažje prilagajanje urnika, preprečitev izpada ur, lažja organizacija nadomeščanja ur.

Glede na rezultate raziskave in lastne izkušnje v procesu izvajanja DSP, pa sem prišla do naslednjih spoznanj, ki predstavljajo ovire za dobro izvajanje DSP. To so:

- prostorska organizacija ustanove, ki pri načrtovanju le te ne upošteva prostorskih potreb za izvajanje DSP,
- pomanjkanje znanja zaposlenih v vrtcu o zagotavljanju dobrih prostorskih pogojev za delo z otroki s posebnimi potrebami, ki jih narekuje zakonodaja,
- materialni pogoji,
- pomanjkanje izobraževanj in znanja zaposlenih v vrtcu o otrocih s posebnimi potrebami,
- pomanjkanje izobraževanj in znanja zaposlenih v vrtcu o pomenu individualiziranega programa,
- pomanjkanje izobraževanj in znanja zaposlenih v vrtcu o pomembnosti timskega pristopa v celotnem procesu individualiziranega programa (preverjanje in ocenjevanje funkcioniranja otroka, načrtovanje, izvajanje in evalvacija individualiziranega programa),
- pomanjkanje timskega sodelovanja vseh članov strokovnega tima,
- premalo izkušenj,
- nepoznavanje narave dela in vloge izvajalca DSP,
- neprilagodljivost urniku DSP nekaterih zaposlenih,
- neobveščenost izvajalca DSP o odsotnosti otroka na dan obravnave.

7. ZAKLJUČEK

Primerjalna študija treh posameznih primerov izvajanja dodatne strokovne pomoči v treh različnih enotah vrtca je pokazala, da vrtec prostorske pogoje za izvajanje dodatne strokovne pomoči v vsaki enoti zagotavlja različno. Razlog za to je trenutno stanje prostorskih zmožnosti vsake enote posebej in premalo namenjenega časa pri načrtovanju in organizaciji dela dodatne strokovne pomoči. Menim, da bi vrtec moral ob začetku šolskega leta pomembno vlogo nameniti tudi zagotavljanju pogojev za to delo, saj pomanjkanje opreme, didaktičnih pripomočkov, ki bi bili na voljo izvajalcu DSP, in prostorov, pomeni oviro za dobro izvajanje DSP. Zaradi slabših prostorskih pogojev je bilo včasih težko uresničevati cilje zapisane v individualiziranem programu, saj ura obravnave ni potekala tako, kot bi za dosego cilja ali napredka otroka morala (primer: izvajanje gibalnih vaj v majhnem prostoru). Tako nekateri cilji ob koncu šolskega leta niso bili doseženi ali pa smo za dosego cilja potrebovali veliko več časa, truda, motivacije in volje tako otroka kot izvajalca. Velikokrat se je zgodilo, da je otrok odlično opravljal zastavljeno nalogo, ampak mu je zbranost prekinil nekdo, ki je v trenutku obravnave vstopil v prostor. Tako je bilo nemogoče ponovno vzpostaviti takšno okolje, zbranost in motivacijo, kot jih je otrok imel prej.

Na podlagi izkušenj ob lastni udeležbi v raziskovanem procesu vidim zainteresiranost vodstva vrtca za napredek in izboljšanje prostorskih pogojev, saj so bili nekateri izboljšani že v času raziskave. Prav zaradi tega, se mi izvajanje DSP zdi smiselno, četudi pogoji niso idealni, saj s skupnimi močmi lahko postanejo. Problem pa se pokaže v praksi, ko nekateri izmed zaposlenih v vrtcu ne razumejo pomembnosti in namena DSP, ter tako ovirajo ta proces (zasedejo prostor za individualno obravnavo v času obravnave DSP, motijo med uro obravnave). Mislim, da je razlog za to v pomanjkanju izkušenj, saj obsežnejše izvajanje DSP v tem vrtcu poteka šele dve leti. Vsak vzgojitelj se, ko ima v skupini otroka s posebnimi potrebami, tako prvič sreča z dodatnim sodelavcem in novim načinom dela, na katerega se mora privaditi. Dobro bi bilo, da bi vodstvo ustanove za zaposlene organiziralo izobraževanje o otrocih s posebnimi potrebami in namenu ter načinu dela DSP, saj bi tako vsi lažje razumeli, zakaj so posebni prostorski pogoji tako pomembni za dobro izvajanje DSP.

Ugotovila sem, da je timsko sodelovanje med izvajalcem DSP, vzgojiteljicami in pomočnicami vzgojiteljic v vseh štirih fazah individualiziranega procesa zelo dobro. Poleg

tega omenjeni člani strokovnega tima med šolskim letom sodelujejo tudi dodatno, v obliki kratkih sestankov, pogovorov pred in po obravnavi otroka, izmenjave mnenj, opazanj in znanj. Vse to pripomore k boljšemu medsebojnemu sodelovanju, zaupanju med člani strokovnega tima in napredku otroka.

Starši večinoma sodelujejo pri načrtovanju in evalvaciji, manj pa pri preverjanju in ocenjevanju funkcioniranja otroka ter izvajanju individualiziranega programa. Nekateri starši to opravičujejo s pomanjkanjem časa, drugi pa zaradi posebnih okoliščin ali lastnih prepričanj ne zaupajo v pomembnost svoje vloge pri izvajanju programa. Vendar pa sem ugotovila, da se starši kljub temu, ob spodbudah in pomoči drugih strokovnih članov tima in ko opazijo napredek otrok, vedno bolj trudijo in želijo biti bolj aktivni ter s tem pomagati otroku k napredku. Ko spoznajo, kako pomembna je njihova vloga v procesu razvoja in napredka otroka, začnejo med šolskim letom tudi dodatno sodelovati z izvajalcem DSP.

Mislim, da je proces timskega izvajanja DSP na zelo dobri poti. Da pa bi bilo to sodelovanje še bolj produktivno in dobro, bi vsem zaposlenim v ustanovah, kjer se izvaja DSP, in staršem otrok s posebnimi potrebami, po mojem mnenju morali zagotoviti tudi izobraževanje o pomembnosti, ciljih in rezultatih timskega sodelovanja.

Med samo raziskavo sem prišla do spoznanja, da je proces dobrega izvajanja DSP še v razvoju. Z dobrim medsebojnim sodelovanjem staršev, vseh zaposlenih in zunanjih strokovnjakov, ki sodelujejo v procesu individualiziranega programa, z dodatnim izobraževanjem ter zaupanjem v strokovnost in pomembnost vsakega posameznika, lahko omogočimo dobro prakso izvajanja DSP, ki bo pripomogla k bolj učinkovitemu delu in napredku otrok.

Zaključila bi z mislijo, da nam nihče ne more vzeti znanja, do katerega smo prišli z lastnimi izkušnjami, naporom in željami. Marsikaj se moramo naučiti in doživeti, da lahko razumemo in izboljšamo. To se je pokazalo tudi v praksi, saj nekateri vzgojitelji po dveh letih mojega dela v vrtcu bolj razumejo naravo mojega dela in spoštujejo zahteve, ki se nanašajo na prostorsko organizacijo ali timsko sodelovanje. Zato bi bilo prav gotovo vredno raziskati, kakšne spremembe lahko v proces izvajanja DSP prinesejo dodatna izobraževanja in izkušnje vseh, ki z otroki s posebnimi potrebami živijo, delajo ali pa to le nadzorujejo in omogočajo.

Kot spodbuda za izboljšanje prostorskih pogojev za izvajanje dodatne strokovne pomoči, bi prav gotovo pripomogli rezultati raziskave, ki bi primerjala napredek dveh otrok s podobnimi težavami in potrebami, katerih obravnave bi potekale v idealnih in v drugem primeru nepopolnih pogojih.

8. LITERATURA

Bela knjiga o vzgoji in izobraževanju v Republiki Sloveniji. (2011). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Cenčič, M. (2003). Ključni pojmi za predmet Osnove pedagoške metodologije, Metodologija pedagoškega raziskovanja. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.

Flere, S. (2000). Sociološka metodologija: temelji družboslovnega raziskovanja. Maribor: Pedagoška fakulteta.

Jovan, H. (1987). Timska nastava. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

Končar, M. (2003). Individualizirani program. Defektologica slovenica, 2/3, 7–23.

Končar, M. in Žolgar, I. (2010). Team approach for the development of the individualized education programme. Disabilities and disorders: phenomenology, prevention and treatment. Zv. 1, 121-132.

Kurikulum za vrtce: predšolska vzgoja v vrtcih. (2007). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport. Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Kurikulum za vrtce v prilagojenem programu za predšolske otroke. (2006). Ljubljana: Komisija za prenovu vzgoje in izobraževanja otrok s posebnimi potrebami.

Logar D. (2010). Integracija otroka s posebnimi potrebami v prvo starostno obdobje v vrtcu. V *Otroci s posebnimi potrebami v vrtcu-III*. Mednarodna strokovna konferenca vzgojiteljev v vrtcih 2010 (str. 37-45). Ljubljana: MiB d.o.o.

Navodila h kurikulumu za vrtce v programih s prilagojenim izvajanjem in dodatno strokovno pomočjo za otroke s posebnimi potrebami. (2003). Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport.

Nemec, B. in Krajnc, M. (2011). Razvoj in učenje predšolskega otroka: učbenik za modul Razvoj in učenje predšolskega otroka v programu Predšolska vzgoja. Ljubljana: Grafenauer založba.

Opara, B. (2005). Otroci s posebnimi potrebami v vrtcih in šolah: vloga in naloga vrtcev in šol pri vzgoji in izobraževanju otrok s posebnimi potrebami: uresničevanje vzgojno-izobraževalnih programov s prilagojenim izvajanjem in z dodatno strokovno pomočjo. Ljubljana: Center Kontura.

Polak, A. (2007). Timsko delo. Ljubljana: Modrijan založba, d.o.o.

Pravilnik o normativih in kadrovskih pogojih za opravljanje dejavnosti predšolske vzgoje. (2005): Uradni list Republike Slovenije, št. 75/2005.

Pravilnik o normativih in minimalnih tehničnih pogojih za prostor in opremo vrtca. (2010): Uradni list Republike Slovenije, št. 47/2010.

Pravilnik o organizaciji in načinu dela komisij za usmerjanje otrok s posebnimi potrebami ter o kriterijih za opredelitev vrste in stopnje primanjkljajev, ovir oziroma motenj otrok s posebnimi potrebami (2003): Uradni list Republike Slovenije, št. 54/2003.

Pravilnik o postopku usmerjanja otrok s posebnimi potrebami. (2006): Uradni list Republike Slovenije, št. 118/2006.

Sagadin, J. (1991). Študija primera. Sodobna pedagogika, letnik 42, št. 9-10, 465.

Zakon o organizaciji in financiranju vzgoje in izobraževanja. (2007): Uradni list Republike Slovenije, št. 16/2007.

Zakon o usmerjanju otrok s posebnimi potrebami. (2011): Uradni list Republike Slovenije, št. 58/2011.

Zakon o vrtcih. (2005): Uradni list Republike Slovenije, št. 3/2007.